

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Anna Vlčková

Počátky feminizace školství v Uherském Hradišti

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Anna Vlčková

Obsah

Úvod	4
1 Vzdělanost žen v evropském kontextu v průběhu historie.....	6
1.1 Období středověku, novověku a renesance.....	6
1.2 Vzdělávání žen v českých zemích v době osvícenství.....	9
1.3 Vzdělání žen v období 19. a 20. století, Hasnerova reforma	11
2 Profese učitelky.....	17
2.1 Celibát učitelek	19
3 Edukace dívek v Uherském Hradišti.....	22
3.1 Jezuitská kolej.....	22
3.2 Přehled dívčích a koedukovaných škol v Uherském Hradišti	23
4 Dívčí měšťanská škola v Uherském Hradišti (Česká měšťanská škola dívčí).....	25
4.1 Národní škola dívčí Uherské Hradiště	44
5 Německá dívčí měšťanská škola Uherské Hradiště	45
5.1 Der Handekurs	46
6 České gymnázium Uherské Hradiště.....	47
7 Ženská odborná škola knihařská Uherské Hradiště.....	50
8 Odborná škola pro ženská povolání Uherské Hradiště	51
9 Obchodní škola v Uherském Hradišti	54
9.1 Okolnosti vzniku.....	54
9.2 Obchodní škola v letech 1902 – 1915.....	55
9.3 Obchodní škola mezi válkami.....	57
10 Okresní školní rada města Uherské Hradiště.....	59
10.1 Vývoj organizace úřadu	59
Závěr	66
Seznam zkratk.....	67
Seznam použitých zdrojů.....	69
Seznam příloh	74
Přílohy	1

Úvod

Hlavním cílem předložené diplomové práce je zmapování dosud neprobádané oblasti regionálních, přesněji uherskohradištských dějin, a to počátků transformace učitelství coby ryze mužského povolání, v zaměstnání, jemuž dominují ženy.

Jedná se svým zaměřením o historickou práci, v souladu s tímto faktem jsou voleny také metody, a to převážně analýza primárních pramenů (školních kronik, třídních výkazů, katalogů, apod.) či sekundární literatury, jíž jsem využívala v úvodních kapitolách, jejich komparace a vyhodnocení výsledků bádání.

Přestože se jedná o práci reflektující místní dějiny školství, je nezbytné v prvních dvou kapitolách nastínit pohled celoevropský a s tím související situaci vzdělávání žen v českých zemích. Druhá kapitola si klade za úkol podat přehled o profesi učitelky z pohledu dějin, obecně je zde obsažena i otázka celibátu učitelek.

Z hlediska časového vymezení volím kvůli dostupnosti validních pramenů období středověku jako počátek reflexe – první dochované zmínky o školách na území Uherského Hradiště nacházíme ovšem až v období předbělohorském. Existence škol je potvrzena i díky názvu jedné z hradištských uliček, která v roce 1600 proslula pojmenováním „*U starých škol městských*“. Školství ve městě zajišťoval až do roku 1773 řád jezuitů, prostřednictvím založení jezuitské koleje. Pro účely této práce však není její samotná existence nijak významná, jelikož na ni byl dívkám přístup odepřen. Důležitá je osoba Kateřiny Zoubkové ze Zdětína, bez níž by kolej nevznikla, proto jsem se rozhodla ji do výčtu škol zahrnout. Po zrušení koleje mohly dívky navštěvovat dvoutřídní dívčí školu při škole farní, kde se ovšem vyučovalo německy. S nárůstem dívčích škol se setkáváme až po tzv. Hasnerově reformě, která vešla v platnost roku 1870. K otevření *České měšťanské školy dívčí* však došlo až roku 1896. Příležitost k dosažení vyššího vzdělání se místním dívkám naskytla jako první v roce 1909, kdy na zdejší *Obchodní škole* vznikly první dívčí třídy. Gymnázium otevřelo své brány tzv. hospitantkám roku 1911, dále pak mohly dívky studovat od roku 1913 na *Odborné škole pro ženská povolání* nebo na *Ženské odborné škole knihařské*, a to od roku 1918.

V práci nedokumentuji pouze počty studentek ženského pohlaví, ale i počty žen na učitelských pozicích. Reflexi ohraničuji obdobím roku 1920, když již byla feminizace školství úspěšně započata.

Práce sestává celkem z deseti kapitol: první kapitola se obecně zabývá edukací žen v Evropě a v českých zemích od středověku do 20. let dvacátého století.

Druhá kapitola se věnuje profesi ženy – učitelky v průběhu dějin a zahrnuje též problematiku celibátu učitelek.

Od třetí do deváté kapitoly se zaměřuji na situaci dívčího vzdělávání v Uherském Hradišti na jednotlivých školách určených pro dívky a konečně poslední, desátá kapitola, referuje o Okresní školní radě, jejím vývoji a členech.

Kapitoly se dále člení na podkapitoly. Poznámkový aparát je veden průběžně pod čarou.

Přílohy, obsahující tabulky, vyobrazení a textové dokumenty, jsou zařazeny za seznam pramenů a literatury. Je přiložen seznam tabulek a vyobrazení. Číslování příloh navazuje na započaté číslování stran.

1 Vzdelanost žen v evropském kontextu v průběhu historie

1.1 Období středověku, novověku a renesance

„Ženská má být vzdělaná, třeba i učená, nesmí přitom ovšem zapomenouti, že má děti chovat a buchty péci, ale jsem rozhodně proti hloupým ženským, hloupá ženská ani děti dobře nechová, ani buchty dobře nepeče!“¹ tak prohlásil někdy v 80. letech 19. století český historik Antonín Gindely. Že ale cesta ke vzdělání dívek nebyla procházka růžovou zahradou, dokládají následující řádky.

Dívkám z nižších vrstev bylo vzdělání v období středověku zapovězeno. Tato éra se vyznačuje elitářstvím a individualizací, co se edukace žen týká. Raný středověk dával možnost vzdělávat se pouze princeznám z vládnoucích rodů a dcerám velmožů. Vrcholný středověk tyto hranice posunul i do řad šlechticů a patricijů, zřídka kdy měšťanů.² Otázka úrovně vzdělání je ovšem sporná. Podle Mileny Lenderové byla srovnatelná s úrovní chlapců, a to až do založení pražské univerzity, kam ovšem, obdobně jako jinde na území latinské Evropy, neměly ženy přístup.³ Díky absenci univerzitního vzdělání se žádná z „vzdělaných“ žen nedala označit jako „litterata“⁴, což omezovalo jejich budoucí zaměření na mecenášskou, donátorskou či fundátorskou činnost.⁵

Jednou z možných cest k nabytí vzdělanosti byl pobyt v klášteře. „Pro výchovu princezen vládnoucího rodu a dívek z jeho okruhu byl už od konce 10. století určen pražský svatojiřský klášter benediktinek a od roku 1144 též doksanský klášter premonstrátek.“⁶ U sv. Anny na Starém Městě pražském měly v 15. století dívčí školu dominikánky, u sv. Anežky

¹LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 39

²GARIN, E. *Renesanční člověk a jeho svět*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2003. 279 s., s. 237

³LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 39

⁴ŠMAHEL, F. *Od středověku k novověku*. *Modi legendi et vivendi*. Umění 32, 1984, s. 319; *Středověký člověk a jeho svět*. ed. Jacques Le Goff, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 319 s., s. 159

⁵KOPIČKOVÁ, B. Ideální modely života ovdovělých královen, kněžen a šlechticů v českém středověku ve světle reality. In: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie*. (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006). Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2006. s. 225

⁶LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. s. 83

v Praze, v Českém Krumlově, Týnci a Chebu působily v 16. století klaristky, dále např. magdalenitky v Mostě. Výchovou a vzděláním dívek se zabývaly nejenom jeptišky, ale i bekyně, které zaměřily svoji pozornost na výuku literárních předmětů a ženských ručních prací. V době husitských válek většina z těchto klášterů zanikla. Definitivní konec pro ně znamenala vláda Josefa II.⁷

V období raného novověku jsme svědky vzrůstajícího významu školy, ovšem stále ve prospěch vzdělání chlapců, a to bez rozdílu společenského postavení. „*V šlechtických rodinách se výchova dětí odvíjela zhruba od osmi let odlišně, v závislosti na pohlaví. Chlapci obdrželi soukromého preceptora nebo docházeli k městskému kantorovi či mohli být vysláni do jiného města, nejčastěji na různé akademie či jezuitské koleje, k nimž před polovinou 17. století přibyla i učiliště piaristická.*“⁸

Pro názornost uvedu pár z výroků renesančních autorů na adresu vzdělávání žen. Např. španělský humanista Juan Luis Vives ve svém díle *De institutione foeminae christianae* z roku 1524 uvedl:

„*Ještě nikdy jsem nepotkal vzdělanou ženu, která by byla zlá, ale přirozeně nesmírně mnoho žen, které se staly jen těmi opovrženými a ubohými, protože nikdy nepožívaly požehnání věd a vlastní myšlení, probuzené na jejich základě... Jedině nedostatek vzdělání je příčinou toho, že téměř všechny ženy jsou marnivé myslí, zakládají si na malicherných vnějších věcech, ve štěstí jsou domyšlivé, v neštěstí úplně trdomyslné, a celkově velice nesnášenlivé a protivné.*“⁹

Mezi další obhájce dívčího vzdělání patřil i Martin Luther nebo Erasmus Rotterdamský, z českého prostředí pak můžeme jmenovat např. Jana Amose Komenského.

V druhé polovině 16. století se stále častěji objevovaly vzdělané ženy, jež se zasazovaly o prosazení rovnoprávnosti žen s muži, práva na důstojnost nebo vzdělání. Do českých zemí však tyto raně feministické myšlenky nedosáhly.

⁷LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 40

⁸LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. s. 84

⁹OSTROVSKÁ, S., POLIŠENSKÝ, J. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*. 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 2000, 241 s. ISBN 8090204554. str. 86

Až do reformního hnutí za vlády Marie Terezie nebylo vzdělání dívek žádným způsobem zakotveno v tehdejší školském systému v Čechách.

Podoba vzdělání dívek pocházejících ze šlechtických rodů byla následující: už v předbělohorském období byli pro mladé šlechtičny najímáni vychovatelé (preceptoři), kteří se zaměřovali na výuku čtení a psaní a znalosti cizích jazyků. Tento způsob výuky se udržel až do konce 18. století.¹⁰

Přestože ve městech fungovaly partikulární školy už v období před Bílou horou, přístup dívkám však nebyl umožněn. Dívkám toužícím získat základní vzdělání nezbývalo než navštěvovat městskou, klášterní farní, jejichž počet byl omezený, či soukromé školy, označované jako tzv. „školy pokoutní“. Zde bylo dívkám vyhrazeno speciální oddělení a samotná výuka probíhala v českém jazyce. V roce 1565 taková škola vznikla v Hradci Králové, dále pak ve Slaném, Mělníku, Rakovníku, Lounech, Kadani, Náchodě, Pardubicích či v Kutné Hoře.¹¹

Školy zřízené Jednotou bratrskou poskytovaly nejzákladnější vzdělání jak chlapcům, tak dívkám (základy gramotnosti, ruční práce), nicméně vyšší vzdělání bylo stále omezenou pouze na žáky mužského pohlaví.¹² Předválečná soustava partikulárních škol v období třicetileté války zaniká. V Čechách nebylo dostatek duchovních, ani učitelů.¹³

V době po Bílé Hoře se sice jen v malé míře, ale objevovaly školy pro dívky z vyšších sociálních vrstev. Tyto školy byly zřizovány zejména některými z církevních řádů. Prvním z těchto řádů byl řád sv. Voršily, jehož působení v Čechách se datuje od roku 1655, kdy byl založen klášter v Praze na Národní třídě. Roku 1691 se voršilky přestěhovaly na Hradčany, roku 1697 své působení rozšířily do Olomouce, roku 1712 do Kutné Hory, kde se udržely i po vydání školského patentu Marie Terezie.¹⁴

¹⁰BŮŽEK, V. a kol. *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha : Paseka, 2002. 413 s. ISBN:80-7185-417-4, s. 294

¹¹ŠAFRÁNEK, J. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. I. svazek. R. 862-1848*. Praha : Nákladem Matice České, 1918. 325 s., s 82

¹²LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 40

¹³ŠAFRÁNEK, J. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. I. svazek. R. 862-1848*. Praha : Nákladem Matice České, 1918. 325 s., s 102

¹⁴*Voršilky v Čechách do roku 1918*. Pardubice, 2007, 157 s. ISBN 978-80-7395-045-3, s. 44

Dalším z řádů podporující vzdělání dívek byly vizitantky. Tyto řádové sestry začaly působit v Čechách na vyžádání Marie Terezie, která v roce 1754 založila Ústav šlechticů v Praze na Hradčanech, určený ke vzdělání chudých či osiřelých šlechtických dcer.¹⁵

Kromě dvou výše zmíněných řádů poskytovaly dívkám vzdělání také benediktinky nebo řád anglických panen. Výuka sestávala především ze studia cizích jazyků (francouzštiny a italštiny v největším zastoupení), zdokonalování se v ručních pracích či hry na hudební nástroj, mimo to byly chovanky směřovány k meditaci a hloubání.¹⁶

1.2 Vzdělávání žen v českých zemích v době osvícenství

Osvícenské myšlenky rovnostářství a požadavek na vzdělání se pozitivně promítly i do oblasti vzdělávání žen. Na území střední Evropy už neměla hlavní roli v šíření vzdělanosti církev, nýbrž stát. *Schulpatent* ustanovený roku 1755 ustanovil povinnost vzdělávat se i dívkám, ať už šlo o návštěvu školy veřejné, soukromé s právem veřejnosti nebo formu domácího vzdělávání. Tato povinnost ovšem nebyla ve většině případů dodržována. „Až do roku 1780 nemusely dívky chodit na společné vyučování, pokud si to rodiče nepřejí.“¹⁷

„Roku 1786 bylo v Čechách více než 2200 škol triviálních (farních nebo filiálních), hlavních a normálních, poskytujících základy vzdělání.“¹⁸ Pouze 36 z uvedeného počtu bylo dívčích, s celkovým počtem kolem tří tisíc studentek.¹⁹

V rozmezí let 1790 až 1792 existovaly tzv. třídy pro dívky z lepších rodin, a to v Bělé pod Bezdězem, Mladé Boleslavi, Německém Brodě, Českých Budějovicích, Domažlicích, v Kutné Hoře, Jičíně, Klatovech, Rychnově nad Kněžnou a Vysokém Mýtě.²⁰

¹⁵LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 42

¹⁶LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. s. 88

¹⁷LENDEROVÁ, M. *Z dějin české každodennosti : život v 19. století*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2009. 430 s., s. 197

¹⁸SOMR, M. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 360 s., s. 155

¹⁹ŠAFRÁNEK, J. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. I. svazek. R. 862-1848*, Praha : Nákladem Matice České, 1918. 325 s., s. 203

²⁰BAHENSÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha: Libri / Slon, 2005. 175 s., s. 9

Učební osnovy se co do pohlaví na triviálních školách a v nižších třídách na ostatních typech škol nelišily. Jediným rozdílem bylo učení se dívek ručním pracím.

Stratifikace obyvatelstva se negativně projevila i v zájmu o dosažení vyššího vzdělání. Nižší společenské vrstvy, tedy zejména obyvatelé venkova, nejevili dostatečný zájem o studium, proto se zde vzdělávací povinnost neprosazovala jednoduše.

„Návštěva školy děti od jejich povinností odváděla, což bylo hlavní příčinou neochoty rodičů akceptovat potřebu vzdělávání. Kromě toho řada rodičů nechápala, k čemu by dětem gramotnost byla – vždyť oni sami se bez znalostí čtení a psaní dokázali poměrně dobře obejít. Zvláště u dívek bylo na vzdělávání nahlíženo jako na přebytečný luxus; za vhodné doplnění „trivia“ platilo docházení do „učení“ k některé z žen, které byly v lokalitě vyhlášené svými „ženskými dovednostmi.“²¹

Kromě nedělních opakovacích škol zde pro dívky z nižších vrstev jiná alternativa k získání vyššího vzdělání než toho, které byly schopny poskytnout elementární školy, prostě neexistovala.²² Po jejím ukončení tak dvanáctileté dívky vypomáhaly v hospodářství, v domácnosti, zastupovaly matku či pečovaly o mladší sourozence.

Jinak tomu bylo u dětí ze zámožnějších rodin. Josefínské reformy povolovaly domácí vzdělávání, kterého se ve vyšších kruzích hojně využívalo. Důvodem byla nejspíš nedůvěra k tehdejší úrovni vzdělávání, strach z nemocí nebo obava ze špatné společnosti.²³ Domácím vzděláváním dítě získalo rozsáhlé znalosti a dovednosti, ať už od svých rodičů, jiných příbuzných či domácích učitelů. Ze začátku roli domácích učitelů zastávali pouze muži, později právě v této sféře nacházely uplatnění absolventky soukromých ústavů či kurzů.²⁴

Cílem vzdělání dívky pocházející ze středních a horních vrstev se stalo vychovat z ní dobrou manželku, matku a hospodyní. Ve většině případů domácí forma učení sestávala ze studia literatury, cizích jazyků, religionistiky, hudby či ručních prací. Kromě teoretických předmětů

²¹LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. s. 89

²²SOMR, M. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 360 s., s. 153

²³LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 48

²⁴PODLIPSKÁ, S. *Příklady z oboru vychovatelstva. Díl I.* Praha: J. Otto, 1874. 70 s. Ženská bibliotéka; č. 9. s.

byla dívka vzdělávána také v praktických dovednostech, např. orientaci v cenách a mírách, ve vedení účetnictví, ve skladbě menu, nebo ve způsobu čištění skvrn nejrůznějšího původu.²⁵

Jakýsi vyšší stupeň výuky zajišťovala klášterní škola, ovšem opět pouze dívkám z horní společenské vrstvy (vzácně i spodní, pokud si rodiče mohli dovolit zaplatit školné),²⁶ a to až do dvacátého století. Žákyněmi se stávaly dívky v rozmezí deseti až čtrnácti let, absolvující předchozí výchovu v rodině, a ve škole setrvaly dva až čtyři roky. Ze soukromých cizojazyčných ústavů jmenujme např. poloněmecký a polofrancouzský dívčí ústav Hildweinův v Nových alejích nebo vzdělávací ústav Henrietty Ritterové z Rittersbergu. Zde se dívky věnovaly studiu v průměru dva až tři roky (mohlo to být ale i deset let). Ústavy tohoto typu se vyskytovaly na českém území už v předrevolučním období, mezi padesátými a šedesátými roky 19. století jich bylo jen v Praze evidováno na čtyřicet, z toho více než polovina francouzských.²⁷

1.3 Vzdělání žen v období 19. a 20. století, Hasnerova reforma

Již před konkordátem²⁸ podepsaným roku 1855, kterým se školství dostalo opět do církevní sféry²⁹, měly právo veřejnosti i školy vedené školskými sestrami – anglickými pannami, voršilkami nebo, od poloviny 19. století, sestrami de Notre Dame. Po přijetí konkordátu bylo nižší dívčí školství (městské školy) a preprimární výchova svěřeny právě do rukou řádových sester.³⁰

²⁵LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 49

²⁶LENDEROVÁ, M. *A ptáš se, knížko má: ženské deníky 19. století*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. 355 s., s. 51

²⁷LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. s. 91

²⁸*Konkordát* – ujednání mezi Apoštolským stolcem a některým státem, jehož cílem je upravit vzájemné vztahy v otázkách společného zájmu. Konkordát uzavřený r. 1855 s habsburskou monarchií vymanil katolickou církev ze „státní služby“, do níž se dostala za josefinských reforem, zaručil jí svobodu a vrátil četné pravomoci. Po pádu Bachova absolutismu r. 1859 se stal konkordát předmětem útoku liberálů (rakouský kulturní boj) a r. 1870 byl vypovězen. Srov. P. PETROSILLO, *Křesťanství od A do Z*, Kostelní Vydří 1998, s. 103; J. KADLEC, *Přehled II.*, s. 205

²⁹SOMR, M. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 360 s., s. 165

³⁰výňatek ze seminární práce sestry Fidelis o vzniku kongregace Školských sester *Založení a rozšíření Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v Čechách (1853 – 1950)*, dostupné online:

„Průvodním jevem této „feminizace“ školství bylo úsilí, sdílené státem a katolickou církví, skončit s koedukovaným vzděláním a rozdělit základní školství na dívčí a chlapecké. Na základní školství pak často navazovaly další formy specializovaného ženského vzdělání (vzdělání literárních učitelek, učitelek ručních prací, ošetřovatelek), které zůstalo v rukou jeptišek hluboko do 20. století.“³¹

Doba národního obrození se nesla i v duchu obrody dívčího školství. Ve třicátých letech 19. století byla založena Společnost dívek českých, která vyšla z popudu mladých žen, z nichž nejvýraznější osobností byla Bohuslava Rajská. Sílicí touha po osamostatnění se, prosazení se v čistě mužském světě, ji přivedla k myšlence založení dívčí školy.³² Cílem této instituce nebylo dívky pouze vzdělávat, ale, což bylo zlomové, je také připravit na dráhu vykonávání profese učitelky. Na počátku čtyřicátých let se Rajská plná ideálů vydala do Vídně a Bratislavy, aby zde načerpala inspiraci a po úspěšném složení učitelských zkoušek na pražské normální škole roku 1843 svůj záměr zrealizovala.³³ Již v březnu roku 1844 navštěvovalo ústav patnáct žákyň.³⁴

„Vedle dívčích ústavů zakládaných jednotlivci vznikaly v příznivé atmosféře počátku šedesátých let vyšší dívčí školy provozované městy – nejstarší z nich se nacházela již roku 1860 v Písku.“³⁵

Nejen v Praze a Písku, ale také například v Českých Budějovicích, Hradci Králové, Plzni, Táboře nebo v Chrudimi vznikaly vyšší dívčí školy. Přestože absolventky škol tohoto

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IvPOKr9BAusJ:www.skolskesestryhk.estranky.cz/file/50/vynatek-ze-seminarni-prace-sestry-fidelis-o-vzniku-kongregace.doc+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

³¹LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. str. 92

³²BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha: Libri / Slon, 2005. 175 s., s. 13

³³PODLIPSKÁ, S. *Z let probuzení. Kniha první: Paměti a korespondence Bohuslavy Rajské z let 1839-1844*, Praha, 1872. s. 55

³⁴BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha: Libri / Slon, 2005. 175 s., s. 13

³⁵LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. str. 94

typu neobdržely žádnou kvalifikaci, některé z nich se ve svém budoucím životě živily jako soukromé učitelky nebo vychovatelky.³⁶

Hasnerova reforma, také známá jako „květnový zákon“ nebo „velký říšský zákon“, platící od školního roku 1870/1871, byla právě oním právním aktem, který zásadně změnil úlohu elementárního školství v tehdejší Předlitavsku. Oprostil školy od církevního dohledu, vzdělávací povinnost (dříve do dvanácti let věku) byla prodloužena o dva roky, na osmiletou, rodiče, kteří neposílali své děti do škol, byli sankcionováni.³⁷ Taktéž dopomohl k vytvoření obecné školy (ty se ve větších městech dělily na chlapecké a dívčí), prosazoval vznik městských škol, učitelských ústavů (původně označované jako „vzdělatelny učitelské“), výrazně rozšířil obsah vzdělání či zmiňoval možnost vysokoškolského vzdělání učitelů národních škol. Do jaké míry byl zákon přelomový, ilustrují následující čísla: v roce 1880, tedy v první generaci českých školáků, jež zákon ovlivnil, byl rozdíl v gramotnosti mužů a žen 8,43 % (88% gramotných mužů a 79,5 % gramotných žen), v roce 1910 tento rozdíl klesl na 1,97% (97,71% gramotných mužů a 95,74% gramotných žen).³⁸

Na základě tohoto zákona vzniklo v Praze roku 1870 dívčí pedagogium. Jeho absolventky získaly ukončením studia nejen úplnou kvalifikaci, ale i potenciální svobodu a schopnost samostatně se uživit.³⁹

Předposledním krokem k získání přístupu na univerzitu bylo absolvování gymnázia, ačkoli gymnaziální vzdělání žen bylo chápáno jako nepotřebnost až zbytečnost. Přestože cesta k založení prvního dívčího gymnázia v Rakousku-Uhersku nebyla jednoduchá, povedlo se tak 26. července roku 1890, kdy vzniklo soukromé dívčí gymnázium Minerva. Nemałym podílem k tomu přispěla snaha Elišky Krásnohorské, která uveřejnila v časopisu *Ženské listy* dne 1. března roku 1890 petici k říšské radě. „*Již od počátku školského cviku,*“ psala spisovatelka, „*činí se rozdíl mezi děvčetem a hochem, jakoby se v dívce schválně chtěla*

³⁶LENDEROVÁ, M. *Z dějin české každodennosti : život v 19. století*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2009. 430 s., s. 207

³⁷VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 165

³⁸Österreichische Statistik, Bd XXX II, H. 1, s. XXII; Österreichische Statistik, Neue Folge, Bd 1, H. 2, s. 4; Statistische Monatschrift. Neue Folge, Brün 1914, s. 627. Cit. dle Michail Nikolajevič Kuzmin, *Vývoj školství a vzdělání v Československu*, Praha 1981, s. 121.

³⁹LENDEROVÁ, M. *Z dějin české každodennosti : život v 19. století*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2009. 430 s., s. 208

vypěstovat polovičatost, duševní nedbalost a pouhá hravost. [...] „Na děvče je to dost“ pravívá se shovívavě, kdežto se od hochů přesnost žádá. [...] Slečinka má všeho trochu, nic důkladně: musí do světa za výživou jako muž, ale neučila se ničemu pořádně jako muž.“⁴⁰Cílem této petice bylo povolení přístupu žen na gymnázium za stejných podmínek, jaké se vztahovaly na muže. Nedlouho po jejím zveřejnění svůj podpis připojilo více než 4810 osob.⁴¹

Učební plán byl následující, od primy se studentky učily latinský jazyk, od tercie řecký jazyk, vzdělávaly se v mateřštině, matematice, fyzice, přírodovědě, dějepisu, zeměpisu, náboženství. Mezi nepovinné předměty patřil německý jazyk, těsnopis, zpěv, od roku 1893 francouzský jazyk.⁴² Do prvního školního roku se zapsalo 51 dívek.⁴³ I přes všechno vynaložené úsilí až do roku 1907, kdy ústav získal právo maturity, ji byly zdejší studentky nuceny skládat na státním chlapeckém gymnáziu (Akademickém gymnáziu).⁴⁴ Na podzim roku 1917 došlo ke změně jména na Městské dívčí reálné gymnázium Elišky Krásnohorské. Počet žákyň, studujících v 21 třídách, čítal na konci roku 1918 746 dívek. Rok 1922/1923 znamenal průlom v existenci ústavu, neboť se ten rozdělil na První české městské dívčí reálné gymnázium Elišky Krásnohorské a Městské dívčí reálné gymnázium Charlotty Masarykové.⁴⁵

Zakládání gymnázií neprobíhalo pouze na území Čech, ale i Moravy. Zde se iniciativy chopily členky Jednoty učitelek moravských. První pokusy o integraci dívek do vzdělávání na gymnáziu v Kyjově se sice setkaly s neúspěchem, roku 1903 však Zdeňka Wiedermannová-Motyčková založila spolek Dívčí akademie.⁴⁶ Jeho cílem bylo založení dívčího gymnázia, nedokázal ale získat dostatečnou finanční částku na jeho realizaci. Když primární plán selhal, obrátil se spolek na vládu s požadavkem umožnění studia dívkám na chlapeckých gymnáziích. Vláda povolila dívkám výuku formou hospitací na třech moravských

⁴⁰KRÁSNOHORSKÁ E. *Ženská otázka česká*, Praha 1881, s. 23

⁴¹SMĚŘIČKOVÁ, H. *První české gymnázium, 1890-1990*. Sb. k 100 výročí založení. Praha 1990. s. 18

⁴² Tamtéž, s. 21

⁴³ Tamtéž, s. 20. Mezi absolventky patřily Anna a Albína Honzákové, Eliška Vozábová, Růžena Machová, Marie Zdeňka Baborová, Marie Fabiánová, Anna Masaryková aj. Tamtéž, s. 48.

⁴⁴LENDEROVÁ, M. *Z dějin české každodennosti : život v 19. století*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2009. 430 s., s. 209

⁴⁵SMĚŘIČKOVÁ, H. *První české gymnázium*, Sb. k 100. výročí založení. Praha, 1990. s. 23 - 25

⁴⁶ MZA Brno, f. G 166 Jednota učitelek moravských, k. 27

gymnáziích, ale pouze v hodinách matematiky, fyziky a historie.⁴⁷ V roce 1907 se konečně podařilo otevřít dívčí gymnázium ve Valašském Meziříčí, v Brně se tak stalo o rok později.⁴⁸

Od roku 1901 vznikala podle prozatímního statutu šestitřídni dívčí lycea, jejichž propagátorem byl filosof a poslanec František Drtina. Učební plán na těchto lyceích zahrnoval výuky živých jazyků, náboženství, zeměpisu, dějepisu a přírodopisu, hodin matematiky bylo oproti jiným předmětům méně. Počet vyučovacích hodin týdně byl v průměru 25 (24-26), zbylý čas byl věnován nepovinným předmětům, zejména ručním pracím.⁴⁹

Výnosem rakouského ministerstva veřejných prací z 28. ledna 1910 se dívkám otevřela možnost studovat na státních průmyslových školách.⁵⁰ K potřebě zakládání tohoto typu škol se ve své *Ženské otázce* počátkem 80. let vyjádřila i Eliška Krásnohorská: „*Mohou-li mužové mnoho získati školami hospodářskými i jinými odbornými, není pochybnosti, že by získaly i hospodyně na ústavech k poučení jich zvláště zřízených, jakých arci u nás dosud [v r. 1881] není.*“⁵¹

Vzdělanost žen rostla. „... od přelomu století studovaly dívky, byť v malém počtu, na pražské univerzitě. Model ženy, jejíž svět je omezen stěnami příbytku, přestal vyhovovat.“⁵²

V celosvětovém měřítku byl postoj Rakouska-Uherska ke vzdělávání žen na univerzitách značně rigidní. Vždyť ve Spojených státech amerických se první žena na univerzitní půdě objevila už v roce 1833. V evropském kontextu vzpomeňme Švýcarsko, které umožnilo ženám studovat na univerzitě již v průběhu sedmdesátých let 19. století.⁵³

Dychtivost žen po univerzitním vzdělání dokládají mimo jiné i vzpomínky Aloise Jiráska, který popisuje návštěvnost přednášek na filozofické fakultě pražské univerzity v roce 1874. Kromě posluchačů mužského pohlaví, docházely na univerzitní půdu i dvě ženy: „*první*

⁴⁷ Tamtéž, k. 27

⁴⁸ *Ženská revue*, 6-7/1915, s. 109-111.

⁴⁹ LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. str. 438

⁵⁰ PLAMÍNKOVÁ, F. *Masaryk a ženy*, Praha. 1930. s. 122.

⁵¹ KRÁSNOHORSKÁ E. *Ženská otázka česká*, Praha 1881, s. 21

⁵² LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. str. 59

⁵³ SVOBODNÝ, P. *Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis, R. XXXV – fasc. 1-2, Praha 1995, s. 75 – 87.

*dámy na pražské univerzitě vůbec: útlá, plavovlasá slečna Gunlingová, Němkyně, a bujně rozkvetlá slečna Rubinsteinová, hustých černých vlasů, velkých černých očí a přibledlé tváře, Rumunka, která později dosáhla doktorátu na lipské univerzitě.“*⁵⁴ Ministerské nařízení z 6. května 1878 umožnilo dívkám pouze hospitace na vysokoškolských přednáškách. Jako první své brány ženám otevřela lékařská fakulta, v roce 1897 pak díky výnosu ministerstva z 23. března 1897 zahájily první ženy svá studia na filozofické fakultě v Praze. „*Této příležitosti využilo 26 dívek (10 řádných a 16 mimořádných studentek), byly mezi nimi i dcery zdejších univerzitních profesorů, osm z nich ukončilo studium v roce 1900 a začaly vesměs působit jako učitelky na dívčích středních školách, často na svém „mateřském“ gymnáziu Minerva nebo v brněnské Vesně.*“⁵⁵

⁵⁴LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s., s. 261

⁵⁵LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. str. 441

2 Profese učitelky

Z pohledu historie se dá říct, že profese učitelky byla jako jedna z mála pokládána za kompatibilní s podstatou ženství. I přesto byla žena učitelka po dlouhou dobu jevem ve spodních třídách společnosti zcela neznámým, ve vyšší společnosti pak ojedinělým.⁵⁶

O prvních učitelkách se můžeme pouze dohadovat, je ale pravděpodobné, že jimi byly rodilé mluvčí, vyučující šlechtu cizím jazykům. Jako příklad může sloužit rod Schwarzenbergů, v jehož službách se uplatnily frankofonní vychovatelky už v roce 1618.⁵⁷ Zájem o cokoli francouzské odpovídal celoevropské módní vlně, která se vzedmula s rostoucím politickým i kulturním významem Francie. To dokládá i poptávka po francouzsky mluvících vyučujících a francouzské literatuře v 18. století.

Od začátku 19. století se setkáváme s více případy cizinek nebo svobodných dívek na postu učitelek mládeže pocházející z horní vrstvy. Na privátních vzdělávacích ústavech byly učitelkami často vdovy, v menším zastoupení ale i vdané ženy. Většinou šlo o ženy z movitých rodin, jimž se dostalo bezchybného vzdělání a výchovy.

Po nastolení tereziánských reforem se setkáváme s učitelkami i ve veřejné sféře, není ale jisté, zda vyučovaly pouze ručním pracím, nebo i literatuře.

Co do přípravy budoucích učitelek na výkon povolání, zmíním pouze nejdůležitější, hlouběji o nich pojednává předchozí kapitola.

Od prvních z řad soukromých učitelek nebyla vyžadována žádná formální příprava. Rajska a Zapová (viz. první kapitola) byly spíše výjimkami. Možnost získat kvalifikaci byla omezená. Jednou z možných cest bylo absolvování pedagogických kurzů pro učitelky, jež existovaly jen při dívčích školách řízených náboženskými kongregacemi, fungujících od roku 1849. Další možnost jak získat kvalifikaci nutnou pro výuku na soukromých školách byla návštěva dvouletého německého učitelského ústavu na Malé Straně nebo soukromého dívčího pedagogia při škole u svaté Anny zřízeného roku 1866.

Již dříve diskutovaný Hasnerův zákon nebyl zlomovým pouze pro žactvo, nýbrž i pro učitelský sbor. Ženy díky němu obdržely právo vyučovat na dívčích školách a nižších třídách

⁵⁶BOCK, G. *Ženy v evropských dějinách*, Mnichov: C. H. Beck, 2002. 254 s., s. 177

⁵⁷Tamtéž, s. 201

smíšených a chlapeckých škol (což bylo vysvětlováno skutečností, že učitelky nejsou schopné udržet si kázeň a zajistit si autoritu u starších dětí, zejména chlapců).⁵⁸ V souvislosti s tímto právním předpisem bylo v Praze roku 1870 založeno veřejné dívčí pedagogium končící maturitou. „Zákon zachoval soukromé učitelské ústavy, včetně ústavů zřizovaných církevními kongregacemi. Od školního roku 1877-1878 obnovil činnost ústav sester de Notre Dame u sv. Anny v Praze, o tři roky později získal právo veřejnosti. Dívčí učitelský ústav si otevřely roku 1891 voršilký v Kutné Hoře, další zřídila v Chrudimi kongregace svatého Františka ze Slatiňan, roku 1898 se ke stejnému kroku odhodlaly dominikánky v Řepčíně u Olomouce. K nim ještě před první světovou válkou přibyla dvě dívčí pedagogia, české a německé v Českých Budějovicích, městské ústavy v Plzni a Litomyšli a ústav v Kladně; na Moravě vznikl v Brně, později se přidalo Pokrokové dívčí gymnázium v Přerově.“⁵⁹

Studium na učitelském ústavu trvalo čtyři roky. Zdejší absolventky ve většině případů začínaly jako zatímní podučitelky nebo učitelky na obecných školách s právem veřejnosti nebo učitelky ručních prací na všeobecných obecných nebo měšťanských školách. Tzv. definitivními učitelkami se stávaly až po konci dvouleté praxe na obecné škole a složení zkoušky učitelské způsobilosti. V případě měšťanek byla vyžadována praxe tříletá.⁶⁰

Konfrontace začínajících učitelek s reálným školním prostředím byla pro většinu značně demotivující, jak dokládá např. Pokludová (2006) ve svém příspěvku „*Emancipovaná a přesto nešťastná. Sebereflexe začínající učitelky z počátku 20. století*“, „*Rozčarována z reality ve školství zřejmě nebyla jediná. Když na procházce Moravskou Ostravou potkala svou učitelku z měšťanky, dostalo se jí přátelské rady, aby se raději provdala, než usilovala o aprobaci pro měšťanské školy.*“⁶¹

Jak píše Horská (1999), z počtu 10 000 výdělečně činných žen v Předlitavsku roku 1880 bylo 4520 dělnic v zemědělství a 1363 majitelek zemědělských usedlostí. Druhým nejčastějším sektorem byl průmysl, a to práce dělnic či nádenic, kterých bylo na deset tisíc výdělečně činných žen 1900. Práci služby zastávalo 1409 žen. Povolání, která vyžadovala vyšší vzdělání, byla zastoupena nejméně. Z 10 000 samostatně výdělečně činných žen

⁵⁸ MZA Brno, f. G 166 *Jednota učitelek moravských*, k. 9.

⁵⁹ *Ženská revue* 11-12/1911, s. 262.

⁶⁰ POKLUDOVÁ, A. *Emancipovaná a přesto nešťastná. Sebereflexe začínající učitelky z počátku 20. století*, in: *Dějiny žen aneb evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, Pardubice 2006, str. 363-372, s. 366

⁶¹ Tamtéž, str. 368

připadalo 50 úřednicím nebo dílovedoucím, 33 učitelkám nebo vychovatelkám veřejných ústavů a škol, 30 pracovalo ve zdravotnictví, 18 zastávalo duchovní činnost, a pouze 7 uměleckou, spisovatelskou či redaktorskou. „Ani jediná žena v Předlitavsku nezastávala povolání, pro něž se vyžadovala kvalifikace vysokoškolského studia.“⁶²

Statistika z roku 1910 uvádí číslo 394 žen na 1000 ekonomicky aktivních osob z oboru vyučování, které zahrnuje i učitelky ručních prací, domácí učitelky a vychovatelky⁶³, můžeme tedy pozorovat značný nárůst v počtech žen živících se učitelským povoláním.

2.1 Celibát učitelek

Učitelka na přelomu 20. století neřešila pouze profesní otázky získání kvalifikace či uplatnění, ale i čistě lidské otázky, jako např. touhu po uzavření sňatku či založení rodiny. První zmíněné nebylo v případě učitelek vůbec jednoduché. V Čechách byly totiž učitelky na veřejných školách vázány celibátem podle paragrafu 51 zemského zákona z 19. prosince 1875 (na Moravě do roku 1904 neplatil).⁶⁴ Podle zemského zákonodárství bylo uzavření manželství „dobrovolným vzdáním se služby učitelské“.⁶⁵ Provdáním ztratila učitelka své místo, nárok na odbytné či penzi, i dříve vložené příspěvky do penzijního fondu.

„Učitelky jsou chápané jako první ženské zaměstnání, které má status profese, což formálně potvrzuje založení první ženské profesní organizace učitelek v roce 1874 a o rok později založení vlastního časopisu s názvem Časopis učitelek. Díky jejich vzdělání a zázemí profesní organizace mohly učitelky formulovat své požadavky a poukazovat na případné další nedostatky v oblasti dívčího vzdělávání.“⁶⁶

⁶²HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, Praha: Lidové noviny, 1999, 123 s., s. 75

⁶³ Tamtéž, s. 77.

⁶⁴LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. s. 166

⁶⁵ZELINKOVÁ, B. *Učitelčiny vdavky, kalendář českých učitelek na rok 1911-1912*, Čáslav 1912, s. 88.

⁶⁶BAHENSKÁ, M. *Povolání: žena, k otázce vzdělání lékařek a učitelek v českých zemích v 19. století*, in: TOMEŠ, J. *Ženy ve spektru civilizací: k proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti*, Praha, 2009. str.

Právě v učitelských spolcích, na sjezdech učitelů, v ženských, ale i jiných odborných časopisech, se probírala otázka celibátu. Názory se ovšem různily. Vždyť samy některé učitelky braly svou profesi jako poslání, kterému chtějí zasvětit svůj život, s celibátem se proto ztotožňovaly.⁶⁷ Nejdůležitějším argumentem pro zachování celibátu byl tento: „... nelze sloučiti povinnosti učitelky s povinnostmi manželky, hospodyně a matky bez újmy řádného konání některého z nich.“⁶⁸ Hlasy proti celibátu vyzdvihovaly zejména jeho nepřirozenost. Dne 1. listopadu roku 1901 jej odmítl sjezd radikálně-pokrokové strany.⁶⁹ Suplování za učitelky na mateřské dovolené měla vyřešit částka, odváděná všemi učitelkami do společné pokladny Jednoty československých učitelek.⁷⁰ V roce 1904 se do boje o zrušení celibátu připojily i moravské učitelky. Nejvýraznější osobností proticelibátního hnutí byla učitelka a aktivistka českého feminismu Františka Plamínková. Podle ní šlo o zákon, jímž „učitelka a veřejná úřednice ztrácí svou existenci, postavení a povolání, jemuž věnovala nejlepší léta svého života a které se jí stává druhou přirozeností.“⁷¹

Zákonem číslo 455 byl dne 24. července 1919 celibát učitelek v Československé republice zrušen. Nově vzniklý stát svou Ústavou negarantoval pouze rovnost obou pohlaví před zákonem, ale i právo žen na vlastní identitu.⁷² Zrušení celibátu však mělo pouze omezenou platnost. V průběhu hospodářské krize ve třicátých letech 20. století se znovu objevily hlasy volající po zkrácení platů vdaným učitelkám, nebo po jejich úplném propuštění z práce. Ty ani bez tohoto opatření nedosahovaly výše platu mužů, ale pouze jejich osmdesáti procent a to podle zákona z roku 1870.⁷³ Ke zrovnoprávnění došlo až v roce 1914.⁷⁴ Paragraf

⁶⁷ Kalendář paní a dívek otiskl v roce 1906 báseň Karly Semerádové *Stará panna*:

„...Brázdu rolí školskou táhnu statně, / dokud k soudu nezavolá Pán, / vím, až stanu u nebeských bran, / ještě za mnou budou znít slova: / „Kdo umřel? Komu zvoní hrana?“ / „Stará učitelka – stará panna!“ S úsměvem pak čelo vznesu směle: / „Sama musila jsem světem jít, / práce byla vždy můj ryzí štít, / láska dětí – květem; nebojím se, / ať si zvoní lidských soudů hrana - / nežila jsem marně – stará panna.“ *Kalendář paní a dívek českých na rok 1906*, s. 19, s. 80.

⁶⁸ Celibát učitelek, *Ženský svět* 4, 1900, s. 172.

⁶⁹ Proti celibátu učitelek, *Časopis učitelek* 8, 1901, s. 319-320.

⁷⁰ HONZÁKOVÁ, A. *Kniha života. Práce a osobnost F. F. Plamínkové*. I, Praha: Melantrich. 1935. s. 776., s. 56-57.

⁷¹ LA PNP Praha, *Františka Plamínková*, Osobní fond, inv. č. 2805, kart. 4. *Kniha kopií a rukopisů článků z let 1906-1909*.

⁷² *československá ústava*, 1920, hlava pátá, dostupno z http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

⁷³ MZA Brno, f. G 166 *Jednota učitelek moravských*, k. 27.

⁷⁴ *Ženská revue* 1/1914, s. 1.

10 tzv. Malého školského zákona vydaného v roce 1922 se zabýval polaritou v učitelských sborech. Podle něj měl být učitelský sbor jakékoli školy tvořen z poloviny učiteli mužského pohlaví, z poloviny ženského pohlaví. Co se týče škol dívčích, zde měla být pozice ředitele a správců škol svěřena učitelkám, na chlapeckých školách do rukou učitelů. V případě koedukovaných škol se mělo o vedení školy rozhodnout volnou soutěží.⁷⁵ V návrhu restriktivního zákona z roku 1925 se píše o snížení počtu učitelů, zmenšování tříd a rušení některých škol.⁷⁶ V rámci ušetření jednoho platu tak chodily restriktivní výzvy vdaným učitelkám. Ty tuto praxi viděly jako omezení jejich osobní svobody a snahu o znovuzavedení celibátu. „*O odvrácení masového propouštění vdaných učitelek a zmírnění navrhovaného restriktivního zákona se zasloužil Říšský svaz učitelek, celostátní zastřešující organizace učitelek pod vedením senátorky Plamínkové.*“⁷⁷ V roce 1939 však nakonec skutečně došlo k propouštění vdaných učitelek av důsledku toho k obnovení celibátu.

⁷⁵ MZA Brno, f. G 166 *Jednota učitelek moravských*, k. 27. s. 18

⁷⁶ Tamtéž, str. 19

⁷⁷ LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1. str. 434

3 Edukace dívek v Uherském Hradišti

3.1 Jezuitská kolej

Co se samotného procesu edukace dívek na jezuitské koleji týče, není mnoho o čem psát, jelikož dívky byly z dosahování vzdělanosti na tomto ústavu vyloučeny. Byla to ale právě žena, díky které mohla jezuitská kolej v Uherském Hradišti vzniknout, proto má v této práci nepopíratelně jezuitské školství své místo.

Onou ženou byla Kateřina Alžběta Zoubková ze Zdětína. Jak píše Koláček, v úvodu své knihy s titulem *Zrození pro nebe* (2002), je v Římském Archivu Tovaryšstva Ježíšova uchován rukopis *Ortus, Fundatio et Progressus Collegii Hradistii in Marchionatu Moraviae – počátek, založení a rozkvět Hradištské koleje v moravském markrabství*. Zde se praví:

„Roku 1635, dne 5. října nejjasnější Panna Kateřina Alžběta Zoubková ze Zdětína, ze starobylého rodu Zoubků, jediná a poslední dědička pozemských statků, velkodušným rozhodnutím, v pravé víře a zbožnosti odkázala k založení koleje Tovaryšstva Ježíšova své dvojí panství, habrovanské i zdounecké. Její vůli potvrdil nejvznešenější císař Ferdinand II. a poručil je zapsat do Královských desek: nejdůstojnější náš Otec Mutius Vitelleschi je přijal.

Místo, kde měla být vybudována kolej, stanovil sám císař – a to královské a opevněné město Hradiště; avšak na účinný zákrok Jeho Eminence kardinála Dietrichštejna, olomouckého biskupa, byla zvolena Kroměříž, biskupské sídlo, kde táž Eminence, nám velmi nakloněna, darovala Tovaryšstvu k obývání vysoký dům, který kdysi patřil jemu a olomoucké kapitule, dokud by nebyla na vhodném místě postavena kolej.“⁷⁸

V Uherském Hradišti byla kolej zřízena v roce 1644, přesněji dne 3. listopadu roku 1644 bylo ve městě otevřeno jezuitské gymnázium čítající tři třídy.⁷⁹ Kolej měla třináct členů, z toho devět kněží, čtyři laiky a na podzim téhož roku se dosavadní číslo obohatilo o dva magistry. Počet žáků za krátkou dobu dosáhl čísla dvě stě.⁸⁰

⁷⁸KOLÁČEK, J. *Zrození pro nebe*. Vyd. 1. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2002. ISBN 8086045870. s. 221, s. 4

⁷⁹ Tamtéž, s. 7

⁸⁰ SCHMIDL, J. SJ, *Historiae Provinciae SJ Bohemiae* P. IV. 1. IV. s. 72-74, In: KOLÁČEK, J.. *Zrození pro nebe*. Vyd. 1. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2002. ISBN 8086045870. s. 221, s. 12.

Důvodem přílivu studentů k jezuitům nedlouho po založení koleje byla vleklá krize místní farní školy. Ta sídlila ve starém pivovaru (dům č. 16) a mohli ji až do roku 1776 navštěvovat jak chlapci, tak děvčata.⁸¹

3.2 Přehled dívčích a koedukovaných škol v Uherském Hradišti

Po zrušení farní školy byla zřízena c. k. trojtřídní hlavní škola, a to nejvyšším rozhodnutím ze dne 29. ledna 1776. Ta měla být udržována z tzv. studijního fondu. Rozhodnutí tedy dalo vznik hned dvěma školám, a to c. k. hlavní škole (později nazývaná „měšťanskou“), kterou navštěvovali pouze chlapci a tzv. triviální škole pro dívky. Vstoupením v platnost říšského školního zákona (Hasnerova reforma) v roce 1870 byla dosavadní dívčí dvoutrídní škola změněna na trojtřídní dívčí školu obecnou. Ta se roku 1872 rozrostla o čtvrtou třídu. O dva roky později se usneslo obecní zastupitelstvo na zřízení dívčí školy měšťanské a na rozšíření obecné školy na pětitřídní. Oficiálním vyučovacím jazykem na těchto školách byl jazyk německý, což ale v praxi nefungovalo, jelikož většina z žáků německy nerozuměla. Zřídit třídu s oficiálním českým dorozumívacím jazykem se podařilo roku 1890, do první třídy se přihlásilo celkem 75 českých dětí (40 chlapců a 35 děvčat). Třída byla umístěna v prvním poschodí budovy městského radničního sálu, později byla pro české třídy upravena stará budova krajského soudu. Ještě téhož roku, v říjnu 1890, požádala okresní školní rada zemskou školní radu, aby byli žáci rozděleni do tříd dle pohlaví. Této žádosti však nebylo vyhověno s odůvodněním, že jsou děti ještě malé. Problémem však nebyl pouze velký počet žáků, ale i jejich nestejný věk nebo různá úroveň znalostí.

Počátkem školního roku 1891/92 se počet žáků vyšplhal na 113, z tohoto důvodu bylo povoleno otevření druhé třídy. Pro tuto práci důležitou informací je, že jinak v čistě mužském sboru bylo místo učitelky ručních prací svěřeno Žofii Procházkové. Třetí třída byla zřízena nadcházejícího školního roku, kdy počet dětí čítal 185. Školní rok 1893/94 se nesl ve znamení otevření čtvrté třídy s počtem 79 dětí, z celkového počtu 254 žáků. Dříve koedukovaná čtvrtá třída se s nově zřízenou pátou třídou v roce 1894/95 rozdělily podle pohlaví, na místo učitelky v dívčí třídě byla povolána Karla Strossová. Počet dětí byl v tomto školním roce 323.

Právě v roce 1895 se začínají objevovat snahy o zřízení samostatné dívčí měšťanské školy. Významnou roli v jejím založení sehrál zemský a říšský poslanec, Dr. Josef Fanderlík,

⁸¹ TLUSTÁK, R. *Jubilejní zpráva o 25 letém trvání českého obecného školství v Uherském Hradišti*, 1915, s. 1

který zvláště pak jako přisedící moravského zemského výboru, hájil zájmy českého školství až do své smrti roku 1895. Co se však nepodařilo dokončit Josefu Fanderlíkovi, dokázal poslanec Josef Stancl, jehož přičiněním byla v Uherském Hradišti povolena výnosem č. 6162 zemské školní rady ze dne 7. července 1896 dívčí měšťanská škola. Počátkem školního roku 1896/87 se otevřela první třída měšťanské dívčí školy, v roce 1897/98 druhá třída, a roku následujícího třetí třída.

K příležitosti otevření měšťanské dívčí školy došlo též k reorganizaci obecné školy. V první až třetí třídě docházelo ke koedukaci, ve vyšších ročnících se chlapci a dívky vzdělávali odděleně.

Chlapecká obdoba české dívčí měšťanské školy vznikla až v roce 1912.

Vyšší vzdělávání bylo až do roku 1884 pouze německé. Od roku 1854 fungovala ve městě německá nižší reálná škola, která se roku 1864 transformovala na německé nižší reálné gymnázium a čtyři roky poté na vyšší německé gymnázium. Gymnázium s mateřským dorozumivacím jazykem otevřelo své brány 16. září roku 1884. V letech 1888/89 bylo nižší gymnázium rozšířeno na vyšší a ve školním roce 1890/91 bylo postátněno. Od školního roku 1919/20 bylo gymnázium postupně přeměňováno na reálné gymnázium.

Přelom století přál vzniku odborných škol. V roce 1885 vznikla česká živnostenská pokračovací škola a v roce 1902 zde byla otevřena dvouletá obchodní škola, jako vůbec první škola tohoto typu na Slovácku. Deset let poté otevřela dívčí průmyslová škola, později městská odborná škola pro ženská povolání. V roce 1920 byla škola reorganizována na školu rodinnou, k níž byla připojena živnostenská pracovna a v dalších letech různé kurzy, např. pro paličkování, šití šatů, prádla, vaření, apod. V roce 1918 se výčet rozrostl o první československou školu knihařskou (knihvazačskou), o rok později pak o obchodní akademii, která vznikla přeměnou dvoutřídní obchodní školy.⁸²

⁸² TLUSTÁK, R. *Jubilejní zpráva o 25 letém trvání českého obecného školství v Uherském Hradišti*, 1915, s. 5-11

4 Dívčí měšťanská škola v Uherském Hradišti (Česká měšťanská škola dívčí)

Výnosem zemské školní rady ze dne 7. července 1896, č. 6162 byla školním rokem 1896/97 v Uherském Hradišti otevřena dívčí měšťanská škola. Připojila se pod správu smíšené obecné školy.⁸³

Správčové (ředitelé) dívčí měšťanské školy v Uherském Hradišti:

1. Raimund Tlusták	1896 – 1917
2. František Vojáček	1917 – 1928
3. Karla Strossová	1928 – 1934
4. Štěpánka Sedlářová	1934 – 1939
5. Karel Sedlák	1939 – 1941
6. Cyril Řezníček	1941 – 1953

Ze školní kroniky z let 1914 až 1920 lze vyčíst údaje o složení učitelského sboru. V rozmezí školních let 1914 až 1918 učilo na dívčí měšťanské škole 13 učitelek:

Jméno a hodnost učitelky	Vyučované předměty	Třída	Počet hodin týdně	Poznámka
Berta Zapletalová, odborná učitelka, třídní ve III. třídě	český jazyk zeměpis dějepis německý jazyk tělocvik	I., II. a III. III. III. I. I.	4, 4, 4 3 3 3 1	Správčyně zeměpisného a dějepisného kabinetu a žakovské knihovny
Karla Strossová, odborná učitelka, třídní ve II. třídě	přírodopis fyzika kreslení krasopis zpěv	I., II. a III. I., II. a III. II. II. I., II. a III.	2, 2, 2 2, 2, 2 3 1 1, 1, 1	Správčyně přírodopisného a fyzikálního kabinetu

⁸³SokA UH, f.Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

	tělocvik	II. a III.	1, 1	
Františka Hanačíková, definitivní učitelka		III.	23	
Marie Hrozková, definitivní učitelka		II.	21	
Marie Pídová, definitivní učitelka		V.	25	
Filomena Ošťádalová, definitivní učitelka		I.	16	
Anděla Hüblerová, zatímní učitelka		IV.	24	
Eliška Beňová, výpomocná učitelka		V.	25	Zastupovala uč. Pídovou od 21. 9. 1916 do 31. 12. 1916
Božena Obranská, výpomocná učitelka		V.	25	Zastupovala uč. Pídovou od 1. 4. 1917 do 15. 7. 1917

Aloisie Suchá, učitelka ručních prací		VI.	13	učila ve škole měšťanské
Štěpánka Procházková		IV.	13	učila ve škole obecné
Jaromíra Pouchlá	francouzský jazyk		4	učila ve škole měšťanské
Anežka Zahradníková	francouzský jazyk		4	

V jednom z dalších zápisů v kronice se rozebírá místní původ žákyň, které školu navštěvovaly. Poukazuje se na jeho šíři, v kontrastu s faktem, že ve všech okolních obcích existovaly taktéž měšťanské školy. Ze Starého Města navštěvovalo školu ve školním roce 1917/1918 20 žaček, z Mařatic 15, z Kunovic 3, z Jalubí 3, z Polešovic 2, z Nedakonic 4, z Babic 1 a ze vzdálenějších obcí celkem 6 žaček. Vyjádřeno procentuálně pocházelo 25.5 % žákyň z okolních vesnic. Diskutuje se zde i o příčině tohoto přílivu studentek, a dochází se k závěru, že je způsoben dobrou pověstí uherskohradištské měšťanské dívčí školy.⁸⁴

Žactvo

Obecná škola – školní rok 1917 / 1918

Třída	Počet žákyň		Náboženské vyznání			Počet přespolních žaček
	na zač. šk. roku	na konci šk. roku	katolické	evangelické	židovské	
I.	49	47	47	-----	-----	8
II.	54	56	55	1	-----	7

⁸⁴SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

III.	47	50	49	1	-----	12
IV.	40	44	44	-----	-----	9
V.	59	54	54	-----	-----	10
Celkem	249	251	249	2	-----	46

Obecnou školu navštěvovalo koncem školního roku 1917 / 1918 205 žaček původem z Uherského Hradiště, 25 žaček ze Starého Města, 17 žaček z Mařatic a 4 z Kunovic.⁸⁵

Měšťanská škola – školní rok 1917 / 1918

Třída	Počet žáků		Náboženské vyznání			Počet přespolních žaček
	na zač. šk. roku	na konci šk. roku	katolické	evangelické	židovské	
I.	54	48	48	-----	-----	19
II.	37	35	35	-----	-----	14
III.	19	20	19	1	-----	5
Celkem	110	103	102	1	-----	38

Bydliště žaček měšťanské školy na konci roku 1917/1918:

V Uherském Hradišti bydlelo 65 žaček, v Babicích 1, v Březolupech 1, v Jalubí 1, v Jarošově 2, v Kněžpoli 2, v Kunovicích 1, v Mařaticích 7, v Nedakonicích 1, v Polešovicích 4 a ve Starém Městě 16 žaček.⁸⁶

Učitelský sbor

⁸⁵SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

⁸⁶ Tamtéž

Ve školním roce 1917/1918 nastaly značné personální změny. Na základě usnesení c. k. okresní školní rady ze dne 4. září 1917 byl na místo ředitele měšťanské dívčí školy jmenován František Vojáček, dosavadní ředitel školy chlapecké. Výnosem ze dne 15. října 1917 číslo 22 761 byl František Vojáček jmenován definitivně do funkce ředitele školy dívčí.

Nově byla též na místo definitivní učitelky přijata Anděla Hüblerová a to výnosem c. k. zemské školní rady ze dne 17. dubna 1918 číslo 6. 293.⁸⁷

Obecná škola – školní rok 1917/1918

Třída	Jméno učitelky	Hodnost
I.	Marie Pídová	definitivní učitelka
II.	Filomena Ošťádalová	definitivní učitelka
III.	Marie Hrozková	definitivní učitelka
IV.	Františka Hanačíková	definitivní učitelka
V.	Anděla Hüblerová	zatímní učitelka

Měšťanská škola 1917/1918

Třídni	Jméno učitele	Předmět	Poznámka
Ředitel	František Vojáček	počty fyzika přírodopis	
I.	Berta Zapletalová	český jazyk zeměpis	správkyně pomůcek zeměpisného a dějepisného kabinetu

⁸⁷ SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

		dějepis	a žákovské knihovny
II.	Jaroslav Svrček	počty měřictví kreslení psaní německý jazyk	správce psacích, kreslicích a měřicích pomůcek
III.	Karla Strossová	přírodopis fyzika kreslení psaní německý jazyk zpěv tělocvik	správkyně přírodopisného a fyzikálního kabinetu

Ve škole měšťanské a škole obecné vyučovaly ve školním roce 1917/1918 ručním pracím Štěpánka Procházková a Aloisie Suchá.

Zápis z poválečného školního roku 1918/1919 začíná apelem na mladou generaci ve znění: *„Kéž uvědomí si mládež česká, že na ní mnoho bude záležeti, jak rozluští se bezprostřední budoucnost poválečná a do jakých vod veplyne život podlomený strašlivou katastrofou.....Budiž mu mládež oporou [národu], štítem i mohutnou pákou pokroku, budiž mu zárukou další velikosti a slávy!“⁸⁸*

⁸⁸ SokA UH, f.Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

Zaznamenáváme nárůst žáček zapsaných do I. třídy měšťanské školy. Kvůli tomu bylo nutno zřídit pobočku. Toto opatření vešlo v platnost výnosem zemské školní rady číslo 26. 422 ze dne 11. listopadu 1918.⁸⁹

Žactvo

Obecná škola- školní rok 1918/1919

Třída	Počet žáků		Náboženské vyznání				Počet přespolních žáček
	na zač. šk. roku	na konci šk. roku	katolické	evangelické	židovské	bez vyznání	
I.	40	48	44	-----	2	2	3
II.	56	68	64	-----	4	-----	11
III.	56	68	67	1	-----	-----	10
IV.	58	64	60	1	3	-----	13
V.	42	48	45	-----	3	-----	12
Celkem	252	296	280	2	12	2	49

Měšťanská škola – školní rok 1918/1919

Třída	Počet žáků		Náboženské vyznání				Počet přespolních žáček
	na zač. šk. roku	na konci šk. roku	katolické	evangelické	židovské	bez vyznání	

⁸⁹SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

I. A.	41	45	41	4	-----	-----	16
I. B.	40	46	44	2	-----	-----	21
II.	35	36	35	1	-----	-----	16
III.	32	36	35	1	-----	-----	11
Celkem	148	163	155	8	-----	-----	64

Koncem školního roku bylo na škole obecné 247 z Uherského Hradiště, 28 ze Starého Města, 16 z Mařatic, 2 z Derfle (dnešní Sady), 2 z Kunovic a 1 ze Slavkova u Uherského Brodu.

Měšťanskou školu navštěvovalo 100 dívek z Uherského Hradiště, 1 z Babic, 2 z Březolup, 1 z Buchlovic, 2 z Derfle, 4 z Jalubí, 1 z Jarošova, 3 z Kunovic, 12 z Mařatic, 1 z Nedakonic, 5 z Polešovic, 22 ze Starého Města. 1 ze Slavkova a 1 žačka původem z Véseku.

Pisatel se dále zmiňuje o zdravotním stavu žactva i učitelského stavu. V říjnu roku 1918 školu zasáhla chřipková epidemie, která se rozšířila nejenom mezi žactvem, ale i pedagogickým sborem, bylo proto nařízeno školu od 10. do 20. října uzavřít. Odstavec je zakončen poděkováním obecní radě, že zajistila dostatek topiva, nebylo proto třeba v zimních měsících zkracovat výuku.

Ve složení učitelského sboru zaznamenáváme změny. Odborný učitel Jaroslav Svrček opustil koncem školního roku 1917/1918 své působiště na dívčí měšťanské škole. Uvolněné místo obsadila zatímní učitelka Vlasta Hanáková a to výnosem okresní školní rady číslo 320 z 16. září 1918 a výnosem číslo 324 ze dne 14. září 1919 Zdenka Žejglicová.⁹⁰

Jednotlivé třídy byly přiděleny takto:

Obecná škola – školní rok 1918/1919

Třída	Jméno učitelky	Hodnost	Poznámka
--------------	-----------------------	----------------	-----------------

⁹⁰ SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

I.	Marie Pídová	definitivní učitelka	
II.	Anděla Hüblerová	definitivní učitelka	od 16. 9. do 31. 12. 1918
	Filomena Ošťádalová	definitivní učitelka	od 15. 2. do 15. 6. 1919
III.	Angela Jelínková	zatímní učitelka	od 16. 9. do 28. 2. 1919
IV.	Marie Hrozková	definitivní učitelka	
	Julie Mošnerová	zatímní učitelka	od 1. 3. do 15. 6. 1919
V.	Františka Hanačíková	definitivní učitelka	

Měšťanská škola 1918/1919

Třídní	Jméno učitele	Předmět	Poznámka
Ředitel	František Vojáček	počty přírodopis	
I. A.	Vlasta Hanáková	český jazyk zeměpis dějepis německý jazyk tělocvik	
I. B.	Zdenka Žejglicová	počty	správkyně fyzikálního kabinetu

		měřictví přírodopis fyzika tělocvik zpěv	
II.	Berta Zapletalová	český jazyk zeměpis německý jazyk	správkyně pomůcek zeměpisného a dějepisného kabinetu a žakovské knihovny
III.	Karla Strossová	přírodopis fyzika kreslení psaní	správkyně přírodopisného kabinetu a psacích, kreslicích a měřicích pomůcek

Ručním pracím, stejně jako uplynulý školní rok, vyučovaly ve škole měšťanské a škole obecné Štěpánka Procházková a Aloisie Suchá.

Školní rok 1918/1919 byl, co se týče zdravotního stavu učitelského sboru, neutěšený. Definitivní učitelka Filomena Ošťádalová si vzala z důvodu projevů neurastenie dlouhodobou dovolenou, definitivní učitelka Anděla Hüblerová jí požívala z důvodu onemocnění katarem (zánětem) hlasivek a konečně definitivní učitelka Marie Hrozková z důvodu celkového vyčerpání organismu.⁹¹

Školní rok 1919/1920 znamenal pokračování v trendu rozdělování tříd na pobočky kvůli stále rostoucímu počtu školou povinných žáček. Zemská školní rada povolila výnosem číslo 33. 177 ze dne 28. listopadu 1919, aby byla ponechána dosavadní pobočka při I. třídě

⁹¹SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

dívčí školy občanské a výnosem číslo 1010 ze dne 19. ledna 1920, nově zřídila pobočku při II. třídě.

Došlo též s přejmenováním školy měšťanské na školu občanskou.

Složení žákyň bylo následující:

Obecná škola- školní rok 1919/1920

Třída	Počet žákyň		Náboženské vyznání				Počet přespolních žaček
	na zač. šk. roku	na konci šk. roku	katolické	československé	židovské	bez vyznání	
I.	58	63	60	-----	3	-----	12
II.	53	51	48	-----	2	1	2
III.	65	65	62	-----	3	-----	11
IV.	76	81	81	-----	-----	-----	14
V.	61	62	58	1	3	-----	11
Celkem	313	322	309	1	11	1	50

Občanská škola – školní rok 1919/1920

Třída	Počet žákyň		Náboženské vyznání				Počet přespolních žaček
	na zač. šk. roku	na konci šk. roku	katolické	československé	židovské	bez vyznání	

I. A.	43	42	38	1	3	-----	23
I. B.	44	42	39	-----	3	-----	24
II. A.	37	35	32	-----	3	-----	17
II. B.	36	35	34	-----	1	-----	17
III.	28	29	29	-----	-----	-----	14
Celkem	188	183	172	1	10	-----	95

Obecnou školu koncem školního roku 1919/1920 navštěvovalo 272 žáček z Uherského Hradiště, 27 ze Starého Města, 20 z Mařatic, 2 z Kunovic a 1 z Derfle.

Na občanskou školu chodilo 88 žáček z Uherské Hradiště, 2 z Babic, 3 z Březolup, 1 z Buchlovic, 2 z Derfle, 4 z Jalubí, 2 z Jarošova, 1 z Hodonína, 1 z Huštěnovic, 1 z Klenovic, 4 z Kněžpole, 4 z Kostelan, 1 z Kunovic, 9 z Mařatic, 2 z Mistřic, 2 z Nedakonic, 6 z Polešovic, 35 ze Starého Města, 2 ze Slavkova u Uherského Brodu, 2 ze Staré Vsi, 1 z Tupes, 1 z Úmyslovic (Čechy), 2 z Vések, 5 z Velehradu a 1 žačka ze Zlechova.

Ve složení učitelského sboru se odehrály četné změny. Definitivní učitelka dívčí školy obecné, Anděla Hüblerová, zažádala o pensionování. Její žádosti bylo výnosem číslo 21 657 zemské školní rady ze dne 9. února 1920 vyhověno. Julie Mošnerová, jež přijala místo učitelky v Derfli, byla výnosem číslo 437 ze dne 3. září 1919 nahrazena Marií Jelínkovou. Od 1. října nastoupila na dívčí občanskou školu v Brně zatímní odborná učitelka Zdenka Žejglicová, místo ní přestoupila ze Zlechova zatímní učitelka Marie Kollerová. Ta se však zanedlouho vrátila zpět na své původní místo do Zlechova. Dívčí škole občanské byla proto výnosem okresní školní rady číslo 93 ze dne 21. února 1920 přidělena odborná učitelka Milada Stanclová, dříve působící ve Strážnici.⁹²

Jednotlivé třídy byly přiděleny takto:

⁹² SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

Obecná škola – školní rok 1919/1920

Třída	Jméno učitelky	Hodnost
I.	Františka Hanačiková	definitivní učitelka
II.	Marie Píďová	definitivní učitelka
III.	Marie Jelínková	zatímní učitelka
IV.	Angela Jelínková	zatímní učitelka
V.	Marie Hrozková	definitivní učitelka

Občanská škola – školní rok 1919/1920 – I. pololetí

Třídni	Jméno učitele	Předmět	Poznámka
Ředitel	František Vojáček	počty fyzika přírodopis	
I. A.	Karla Strossová	přírodopis psaní kreslení fyzika	správkyně přírodopisného kabinetu a psacích, kreslicích a měřicích pomůcek
I. B.	Jiří Blinka, katecheta	náboženství ve všech třídách	správce fyzikálního kabinetu
II. A.	Vlasta Hanáková	český jazyk zeměpis dějepis měřictví	správkyně žákovské knihovny

		zpěv tělocvik	
II. B.	Marie Kollerová, výpomocná učitelka	počty měřictví kreslení psaní zpěv tělocvik	správkyně fyzikálního kabinetu
III.	Berta Zapletalová	přírodopis fyzika kreslení psaní	správkyně pomůcek zeměpisného a dějepisného kabinetu

Občanská škola - školní rok 1919/1920 – II. pololetí

Třídní	Jméno učitele	Předmět	Poznámka
Ředitel	František Vojáček	počty fyzika přírodopis	
I. A.	Karla Strossová	přírodopis psaní kreslení fyzika	správkyně přírodopisného kabinetu
I. B.	Milada Stanclová	počty český jazyk	správkyně fyzikálního kabinetu

		zeměpis dějepis tělocvik	
II. A.	Vlasta Hanáková	český jazyk zeměpis dějepis měřictví zpěv tělocvik	správkyně žákovské knihovny
II. B.	Alois Cablík	počty měřictví kreslení psaní	správce psacích, kreslicích a měřicích pomůcek
III.	Berta Zapletalová	český jazyk zeměpis dějepis německý jazyk	správkyně pomůcek zeměpisného a dějepisného kabinetu

Učitelkami ručních prací zůstávaly, stejně jako dva roky minulé, Štěpánka Procházková a Aloisie Suchá.

Komparací třídních knih o pokroku žákyň od počátku trvání školy, tj. od roku 1896, do roku 1920, dostáváme údaje o počtu žákyň, jejich prospěchu či kritériích hodnocení.

V roce 1896, kdy byl ředitelem Raimund Tlusták, dosahoval počet žákyň na konci školního roku čísla 42. D vyšší třídy postoupilo 35 žaček, 7 bylo shledáno nezpůsobilých vyššího studia. Třídní učitelkou I. třídy dívčí měšťanské školy byla Božena Frenclová, učitelka přírodopisu, přírodopytu, počtů, měřictví, kreslení, krasopisu a německého jazyka. Ředitel

Tlusták vyučoval zeměpisu, dějepisu, českému jazyku a zpěvu, Žofie Procházková ženským ručním pracím a Karla Strossová tělocvik. Kromě zvládnutí jednotlivých předmětů (náboženství, vyučovací jazyk a písemnosti, zeměpis, dějepis, přírodopis, přírodozpyt, počty a jednoduché vedení knih, měřictví a měřické kreslení, volnoruké kreslení, krasopis, zpěv ženské ruční práce, tělocvik, druhý zemský jazyk a francouzský jazyk), byly žákyně hodnoceny z hlediska mravního chování, a to čtyřstupňovou škálou: úplně přiměřené = ú. p.; přiměřené = p.; méně přiměřené = m. p.; nepřiměřené = n. Z hlediska pilnosti mohly žáčky dosáhnout taktéž čtyř stupňů: vytrvalé = v.; uspokojivé = u.; nestejně = n.; malé = m. Prospěchová škála byla pětistupňová: prospěch velmi dobrý = v. d.; dobrý = d.; dostatečný = ds.; sotva dostatečný = s. d.; nedostatečný = n. Dále se hodnotil zevnějšek písemných prací jako velmi pořádný = v. p.; pořádný = p.; méně pořádný = m. p.; nepořádný = n. p.

Ve školním roce 1897/1898 navštěvovalo I. třídu na konci školního roku 28 žaček, z nichž do vyšší třídy postoupilo 21. Ředitelem byl stejně jako v minulém školním roce Raimund Tlusták, třídním učitelem František Vojáček, který učil českému jazyku, aritmetice, přírodopisu, fyzice a zpěvu. Božena Frenclová vyučovala měřictví, kreslení, krasopis a německý jazyk; Karla Strossová tělocvik. Předměty, další hlediska hodnocení a jejich škála zůstávají totožné s rokem minulým.⁹³

II. třídu navštěvovalo 26 žaček, do vyšší třídy bylo schopných postoupit 24. Předměty i vyučující zůstávají totožní s předchozím školním rokem.

Ve školním roce 1898/1899 bylo na konci roku v I. třídě dohromady 27 žaček. Schopných postoupit bylo shledáno 25. Třídním učitelem a učitelem počtů, měřictví kreslení a krasopisu byl Alois Till, českému jazyku učila Anna Lelíková, přírodopisu, přírodozpytu a zpěvu František Vojáček, Karla Strossová tělocvik a Anna Frybortová francouzskému jazyku. Ředitelem zůstával Raimund Tlusták. Výčet vyučovaných předmětů a jejich hodnocení se od minulého školního roku nezměnil.

Do II. třídy chodilo 16 žaček, schopno postoupit bylo 15. Předměty i vyučující jsou totožné s nižším ročníkem předchozího školního roku.⁹⁴

⁹³ SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

⁹⁴ SokA UH, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), ev.č. 363, nestránkováno

Ve školním roce 1898/1899 byla otevřena III. třída dívčí měšťanské školy, kterou navštěvovalo 14 žaček. Třídní učitelkou byla Božena Frenclová, 6. března 1899 nahrazena Annou Lelíkovou, učitelkou českého jazyka, dějepisu a zeměpisu. Alois Till vyučoval počtům a kreslení, František Vojáček přírodopisu, přírodopytu a zpěvu, ředitel Tlusták pak německému jazyku. Předměty, kromě výuky měřictví a krasopisu, zůstávaly shodné s I. a II. třídou.

Povolání, kterým se absolventky dívčí měšťanské školy věnovaly:⁹⁵

Ročník	Školní rok	Úhrnný počet	Provdaly se	Bez povolání u rodičů	Služba v domácnosti	Služba kancelářská	Služba poštovní	Učitelství	Vyšší studium	Krejčovství	Ošetrovatelství	Obchod	Modiství	Zemřely	Neznámo
1	1897/8	16	6	2	1	-	-	2	-	-	-	-	-	4	1
2	1898/9	15	10	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1
3	1899/0	13	7	2	-	-	-	1	1	1	-	-	-	1	-
4	1900/1	18	7	2	1	-	-	3	-	-	1	1	-	2	1
5	1901/2	12	5	2	-	-	1	3	-	-	1	-	-	-	-
6	1902/3	17	4	4	1	-	1	5	-	-	-	-	-	-	2

⁹⁵ Tamtéž

7 ·	1903/4	14	5	4	-	-	-	3	-	1	-	1	-	-	-
8 ·	1904/5	19	5	4	-	1	2	4	-	1	-	-	-	1	1
9 ·	1905/6	15	1	6	-	3	-	1	-	1	-	-	-	1	2
1 0 ·	1906/7	18	5	4	-	2	-	3	1	-	-	-	1	1	1
1 1 ·	1907/8	27	-	16	1	4	-	-	1	1	-	1	-	1	2
1 2 ·	1908/9	29	4	11	-	6	-	2	1	1	-	1	-	1	2
1 3 0 ·	1909/1	25	-	12	-	3	-	4	3	1	-	1	-	1	-
1 4 ·	1910/1	33	-	22	-	1	-	3	1	1	1	1	-	1	2
1 5 2 ·	1911/1	22	-	13	-	1	-	-	6	-	-	1	-	-	1
1 6 3 ·	1912/1	27	-	11	-	-	-	1	15	-	-	-	-	-	-

1 7 .	1913/1 4	20	-	9	-	-	-	-	6	4	1	-	-	-	-
1 8 .	1914/1 5	26	-	4	1	-	1	1	17	-	-	-	1	-	1
Celkem 366			5 9	129	5	23	6	36	52	12	4	7	2	14	17

4.1 Národní škola dívčí Uherské Hradiště

Výnosem ze dne 1. září 1912 č. 25281 povolila zemská školní rada založení první třídy měšťanské školy chlapecké. Smíšená obecná škola byla proto rozdělena dle pohlaví na obecnou školu chlapeckou připojenou k měšťanské chlapecké škole a na obecnou školu dívčí spojenou s měšťanskou školou dívčí.

Z kroniky školy se dozvídáme, že v období první světové války se vyskytly velké problémy zapříčiněné odvodem učitelů mužského pohlaví. Učitelky dívčí obecné školy proto musely nahradit uvolněná místa na škole chlapecké. První světová válka se též projevila na absenci žactva, které muselo suplovat odvedené chlapce a muže a pomáhat v domácnosti.⁹⁶

Správcové (ředitelé) národní školy dívčí v Uherském Hradišti:

1. Raimund Tlusták	1912 - 1917
2. František Vojáček	1917 - 1922
3. Františka Hanačíková	1922 - 1926
4. František Houska	1926 - 1929
5. František Macenauer	1929 - 1930
6. Ludmila Urbancová	1930 – 1940
7. Karel Tomeček	1940 - 1951
8. Julie Přikrylová	1951 – 1953

⁹⁶ SokA UH, f.Národní škola dívčí Uherské Hradiště (1912 - 1953), ev.č. 359, nestránkováno

5 Německá dívčí měšťanská škola Uherské Hradiště

(též Národní dívčí německá škola 1860-1875, Národní a dívčí měšťanská škola 1876 - 1884 nebo Měšťanská dívčí německá škola 1884-1920)

Heinrich Wagner v pamětním spisu k 35 letému výročí německé dívčí školy uvádí, že v roce 1672 bylo v okolí Uherského Hradiště 57 farních a měšťanských škol. Jednou z nich byla již dříve existující měšťanská škola v Uherském Hradišti. Vyučovalo se zde tzv. triviu, což znamenalo učení se psaní, čtení a počtům. Tento stav trval až do roku 1776. V roce 1776 došlo k zřízení dvoutřídní dívčí školy při škole farní s vyučovacím jazykem německým. Spolu s dívkami zde byli vyučováni i chlapci, ti však byli ve druhém roce existence školy odděleni. Prvním učitelem byl František Kunovský a učitelským pomocníkem Jan Fazalka.

Třídy dívčí školy byly umístěny v budově choralistů, na č. p. 15/16, v budově starého pivovaru, v tzv. „Choralisten-Gebäude“. Kapacita míst však byla omezená, z tohoto důvodu se část dívek vzdělávala v bytě učitele. Situace se zlepšila v roce 1850, kdy byl dán škole k dispozici dům č. p. 139, nacházející se v zadní části radnice. Jako dvoutřídní se škola udržela do vydání nových školských zákonů. V roce 1869 byla postavena nová školní budova a otevřena třetí třída.⁹⁷ Na žádost starosty Jana Protzkara u okresní školní rady byla 31. května 1875 škola rozšířena na pětitřídní, čímž byl dán základ měšťanské dívčí školy.⁹⁸

Správcové (ředitelé) národní školy dívčí v Uherském Hradišti:

1. Alois Hanačík	1860 – 1875
2. Albert Kunisch	1875 – 1886
3. Heinrich Wagner	1886 – 1920

Z katalogů školy se dá vystopovat široký okruh původu zdejších žákyň. Ve školním roce 1877/1878 školu navštěvovalo dohromady 193 žákyň, z nichž se 145 přihlásilo k národnosti německé. K židovské víře se hlásilo 76 dívek.

Stejně jako na obecné německé chlapecké škole, i zde se vyučovalo vedle německého jazyka také jazykem zemským, tedy českým jazykem. Teprve ve chvíli, kdy děti získaly dostatečné znalosti jazyka německého, přecházelo se zcela na něj. Žákyně byly vzdělávány v základech čtení a psaní, počtech, zpěvu a náboženství. Ve druhé třídě přibýlo kreslení a

⁹⁷ SokA UH, f.Měšťanská škola dívčí (německá) Uherské Hradiště (1860 - 1920), ev.č. 365. nestránkováno

⁹⁸ WAGNER, H. *Pamětní spis k 35letému jubileu dívčí měšťanské školy německé v Uh. Hradišti*, 1911. s. 12

druhý zemský jazyk, tedy český jazyk. Ve vyšších ročnících byla vyučována geometrie, přírodopis, přírodopyt, zeměpis a dějepis, ženské ruční práce, tělocvik a zpěv. Učební osnovu pro osmitřídní obecnou dívčí školu upravoval výnos c. k. zemské školní rady ze dne 24. ledna 1876, č. 31 354.

Dívčí německá obecná škola existovala do roku 1905. V tomto roce došlo ke koedukaci děvčat a chlapců a byla otevřena smíšená obecná škola, Gemischte Volksschule.⁹⁹

5.1 Der Handelkurs

Po úspěšném absolvování měšťanské školy si mohly dívky doplnit vzdělání v tzv. Handelkursu, což byl německý jednorochní kurs při obchodní škole pokračovací. O jeho zřízení bylo u zemské školní rady požádáno dne 11. června 1885. Ta žádosti vyhověla. Nic nestálo v cestě k tomu, aby mohl tento obchodní kurz 8. listopadu téhož roku zahájit vyučování. Školné se ustanovilo na 5 zl., později 60 K. Vyučovalo se v němčině. V prvním roce od založení se do kursu zapsalo 32 žaček, z nichž je pouze tři neukončily. Kurs se zaměřoval na výuku obchodní korespondence a účetnictví, obchodních počtů, obchodního zeměpisu, obchodní nauky, krasopisu a těsnopisu. Kromě povinných předmětů měly žáčky možnost navštěvovat i předměty nepovinné a to českou obchodní korespondenci a psaní na stroji.

Po první světové válce byl německý Handelkurs připojen k denní české škole pokračovací, s níž vytvořil nový vzdělávací ústav, obchodní akademii.¹⁰⁰

⁹⁹SokA UH, fond Měšťanská škola dívčí (německá) Uherské Hradiště (1860 - 1920), ev.č. 365. nestránkováno

¹⁰⁰SokA UH, fond Obchodní škola pokračovací (německá) Uherské Hradiště (1885 - 1893), nestránkováno

6 České gymnázium Uherské Hradiště

Z výročních zpráv císařského krále Českého vyššího gymnasia za školní roky 1902/1903 až 1911/1912 lze vyčíst nárůst počtu tzv. hospitantek. Ve školním roce 1902/1903 zaznamenáváme pouze jednu hospitantku, a to soukromou žačku z Hodonína, Vlastu Machovou ve IV. třídě gymnasia. Až do roku 1910 se ve statistikách žádné další dívčí jméno neobjevuje.

Školní rok 1909/10 přinesl důležitou změnu. Na doposud výhradně chlapeckých gymnáziích bylo výnosem z 27. ledna 1909 umožněno studovat i dívkám. Jejich postavení ovšem nebylo rovnocenné s postavením studentů – chlapců. Dívky, tzv. hospitantky či privatistky, nebyly řádnými žákyněmi. Přestávky musely trávit v oddělené místnosti od chlapců a do vyučování přicházely až zároveň s profesory. Zkoušeny mohly být pouze dvakrát za rok, a to v pololetí a na konci školního roku.¹⁰¹ Ve školním roce 1910/11 studovalo na gymnáziu deset privatistek.¹⁰² Ve II. A. 5 – Josefa Dohnalová z Topolné, (Štěpánka Drahorádová z Uherského Hradiště), Olga Hrázděrová z Kroměříže, Melanie Kalábová ze Starého Města, Marie Mahrlová ze Žďáru a Zdenka Pejšová z Uherského Hradiště; ve II. B. 4 – Eliška Bartoncova ze Siersze v Haliči, Štěpánka Maturová z Uherského Hradiště, Marie Ráčilová ze Lhotic a Ludmila Zimáková z Uherského Hradiště a v III. A jedna – Aloisie Rašová ze Starého Města. Poslední jmenovaná podává autentický obraz o svém prvním roce na gymnáziu v knize „50 let gymnasia“ z roku 1934. Ve sloupku nazvaném „První rok privatistek“ píše: „*Bylo to roku 1909 o prázdninách. Právě jsem se vrátila z výletu z Prahy a dověděla jsem se, že je povoleno děvčatům studovati i na chlapeckém gymnasiu, ovšem ne jako řádným žačkám, ale jako privatistkám. Poněvadž se jednalo o to, abych po měšťance studovala dále, a to buď na učitelském ústavě anebo na obchodní škole, rozhodla se rodinná rada dát mě do gymnasia, jestliže složím zkoušku hned do druhé třídy. [...] A potom první den vyučování! Plnička třída chlapců a mezi nimi mám sedět já sama.*“¹⁰³

¹⁰¹ ČOUPEK, J. a kol. *Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě*. 1. vyd. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007. 492 s. ISBN 978-80-239-9873-3. s. 396.

¹⁰² *XXVII. Výroční zpráva císařského krále českého vyššího gymnasia v Uherském Hradišti za školní rok 1910 – 1911*. Uherské Hradiště, 1911, s. 49.

¹⁰³ RAŠOVÁ – DUTKOVÁ, A. *50 let gymnasia*. Rediguje B. B. Buchlovan, F. Jilík, A. Misař. Přerov., 1934. 275 s., s. 164

Ve školním roce 1911/1912 se do I.a III. třídy přihlásilo jedenáct hospitantek. Do I. A. Marie Bezdíčková ze Starého Města, Marie Hřčková z Mařatic, Milada Škorpilová z Moravských Budějovic, Marie Vaverková z Polešovic a Božena Weintrittová z Ivanovic; do III. A. Josefa Dohnalová z Topolné, Štěpánka Maturová z Uherského Hradiště, Olga Hrázděrová z Kroměříže, Melanie Kalábová ze Starého Města, Marie Mahrlová ze Žďáru a Zdenka Pejšová z Uherského Hradiště.

Výroční zpráva z tohoto roku také pojednává o maximálním možném počtu hospitantek na třídu, který činil 10%. Zmiňuje dále podmínky omezení v jejich hodnocení. „*Hospitujícím privatistkám jak za orientačních a klasifikačních zkoušek veřejných žáků, tak i za probírání a procvičování nové učebné látky smějí se dávatí otázky rázu podřízeného (na vysvětlení, doplnění), pokud by toto přibírání ke společné práci nenabýlo povahy zkoušky; také písemné práce mohou hospitantky spolupracovati, nedostanou však za ně klasifikačních známek.*“¹⁰⁴

Tato instituce byla zrušena až státním převratem v roce 1918, jímž se dívkám otevřela možnost studovat bez dalších omezení.¹⁰⁵

O prvních profesorkách na českém gymnáziu v Uherském Hradišti se dozvídáme z kroniky členů školního sboru z roku 1946. Ze stručných zápisů lze vyčíst údaje o jejich věku, místě narození, dosaženém vzdělání či předchozím působišti.

Všeobecně se dá říct, že až začátkem 30. let 20. století zaznamenáváme ve větší míře počet žen na profesorských místech uherskohradištského gymnázia. Vůbec první zatímní profesorkou byla Zdeňka Novotná, která na zdejším gymnáziu působila v průběhu druhého pololetí školního roku 1921/1922. Nastoupila dne 1. února roku 1922, slib věrnosti složila devět dní poté a stala se třídní v I. A. Z jejího osobního spisu se dále dozvídáme, že byla narozena dne 29. října 1892 v Praze a hlásila se k římskokatolickému náboženství, v době sepsání kroniky, tj. roku 1946, byla svobodná. Maturitu s vyznamenáním složila dne 12. července 1913 na soukromém dívčím gymnáziu s právem veřejnosti na Královských Vinohradech. Od roku 1913 do roku 1917 studovala na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, po jejímž absolvování se stala způsobilá vyučovat na vyšších středních školách s českým vyučovacím jazykem. Na gymnáziu v Uherském Hradišti působila do 31. srpna 1922, poté odešla učit do Ostravy.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 51

¹⁰⁵ *Sto let českého gymnázia v Uherském Hradišti, 1884 – 1984.* Rediguje Jan Janák. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1984. 182 s. s. 24.

Dalšími profesorkami byly Hana Bubáková a Lidmila Nováková. První jmenovaná studovala od roku 1915 do roku 1920 na dívčím gymnáziu Elišky Krásnohorské v Praze, kde maturovala 8. června 1921. V roce 1926 ukončila studia na Univerzitě Karlově. Jako zatímní profesorka českého a francouzského jazyka v Uherském Hradišti působila od 1. září 1928 do 21. srpna 1929. Byla přeložena na Slovensko, později do Ústí nad Labem. Lidmila Nováková se narodila 28. prosince 1900 v Lounech, kde také absolvovala učitelskou reálku, maturitu složila dne 8. července 1920. Po maturitě vystudovala dvouletou uměleckoprůmyslovou školu v Praze. Jako zatímní profesorka v Uherském Hradišti působila od 30. září roku 1928 do 31. srpna 1929. Od roku 1929 byla přemístěna do Moravských Budějovic. V roce 1929 na gymnáziu působila též Blažena Herlová. Ta se narodila 10. května 1902 ve Vídni. Vystudovala přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a na gymnáziu vyučovala do 31. srpna 1930. Čtvrtou v pořadí byla Zdenka Zabloudivá, narozená v roce 1904 v Praze. Po vystudování filozofické fakulty v Masarykovy univerzity v Brně nastoupila na gymnázium jako suplující profesorka dne 1. září 1929, zatímní profesorkou se stala ve školním roce 1932/1933. První vdanou profesorkou byla Milada Rozínková – Gramerová. Narodila se v Praze roku 1897, kde vychodila soukromé gymnázium na Královských Vinohradech. V roce 1921 ukončila filosofickou fakultu Univerzity Karlovy a od 1. září do konce listopadu roku 1930 učila na místním gymnáziu. Poté byla kvůli svému zdravotnímu stavu pensionována. Růžena Zapletalová – Václavková, narozená dne 20. října 1904 v Poděbradech působila na gymnáziu ve školním roce 1930/1931. Žofie Čuberková byla první z profesorek, narozených na Moravě, přesně 15. května 1906 v Kyjově. Na gymnáziu učila jako suplující profesorka od 1. září 1930 do 31. srpna 1933.¹⁰⁶

¹⁰⁶SokA UH, fond Gymnázium Uherské Hradiště (1884 - 2006), ev.č. 373, nestránkováno

7 Ženská odborná škola knihařská Uherské Hradiště

Od založení vzdělávacího ústavu v roce 1918 do roku 1931 byl používán název „Ženská odborná knihařská škola“, od roku 1931 byl zrušen přívlastek „ženská“ a o škole se píše jako o „Odborné knihvazačské škole“.

Městská knihařská škola pro dívky byla v Uherském Hradišti, jako vůbec první ústav tohoto druhu v Československé republice, zřízena dle výnosu Ministerstva veřejných věcí ze dne 28. června 1918, číslo 24558. Hned v roce jejího založení byla dotována státem v hodnotě 15 000 K. Právo veřejnosti získala škola výnosem MŠANO ze dne 3. června 1921, číslo 42646/21.

Úkolem knihařské školy bylo teoreticky a prakticky vyučít své žáky v živnosti knihařské a kartonážnické, a to nejenom po stránce technické, ale i po stránce umělecké. Po ukončení školy obdržel/a absolvent/ka průkaz o ukončení (tovaryšský list), později vysvědčení na odchodnou. V letech 1918 až 1921 byla škola umístěna v budově obchodní akademie.

Prvním ředitelem školy byl František Kretz. Věcné náklady školy hradilo kuratorium – městská rada. Do školy byly přijímány dívky po dosažení čtrnácti let věku. Už ve druhém školním roce od svého založení se však přihlásily pouze dvě dívky, bylo tudíž nutno přijímat i chlapce, názvu školy navzdory. Dále tedy škola fungovala jako smíšená. Podmínkou přijetí na tuto školu bylo ukončení třetího ročníku měšťanské školy nebo třetí třídy školy střední. Zápisné činilo 5 K, příspěvek na učební pomůcky 5 K, školné v prvním ročníku 6 K.

V prvních letech měla škola nízkou úroveň. Ke studiu se přihlašoval malý počet žáků (v prvním školním roce 7 dívek, ve druhém 2) a byla špatně vybavena učebními pomůckami. Na škole působili profesori a odborní učitelé, např. českému jazyku, občanské nauce, zdravotědě, živnostenskému minimu a zpěvu ve školním roce 1918/1919 učila Marie Ondráčková, tělocviku Marie Pelikánová. Vyučovalo se všeobecným předmětům jako je český jazyk, počty či občanská nauka, a odborným předmětům – knihařství a kartonážnictví, odbornému kreslení, obchodní nauce, nauce o materiálu, živnostenské nauce a dějinám knihy a vazby.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Soka UH, f. Knihvazačská škola Uherské Hradiště (1918 - 1950), ev. č. 370, nestránkováno

8 Odborná škola pro ženská povolání Uherské Hradiště

Ženská škola průmyslová s právem veřejnosti byla ve městě založena roku 1913. Ředitelkou byla od založení až do roku 1928 Marie Kramolišová, po ní Marie Benešová. Úkolem této vzdělávací instituce bylo poskytnout dívkám kvalitní teoretickou, ale i praktickou přípravu pro taková povolání, která se v té době považovala za typicky ženská a nehrozila v nich mužská konkurence, a to např. činnosti v rodině, jejímu správnému vedení, výchově dětí, správné výživě, účelnému zařizování bytu či domu, základům finanční gramotnosti (hospodaření s příjmy rodiny), základům vzdělávání dětí, apod. Vysvědčení na odchodnou z živnostenské pracovny dávalo absolventkám možnost žít se jako krejčová, nebo otvíralo cestu k dalšímu studiu a to na ústavech pro učitelky domácích nauk, na školách pro vychovatelky a sociální pracovnice či na ústavech pro učitelky odborných škol.¹⁰⁸

Městská odborná škola pro ženská povolání v Uherském Hradišti měla ve školním roce 1919/1920 tato oddělení:

- I. Dvouletou školu rodinnou
- II. Živnostenskou pracovnu pro šití šatů
- III. Lidové kurzy pro výcvik v domácích pracích

Předpokladem pro přijetí ke studiu na dvouleté rodinné škole bylo dosažení čtrnácti let věku a ukončení měšťanské školy nebo nižší školy střední. Žákyně, které nedosáhly potřebného vzdělání, mohly žádat o dispens¹⁰⁹.

V prvním ročníku se vyučovalo českému jazyku, dějinám vzdělanosti, vychovatelství, základům počtů a účetnictví, kreslení, šití prádla, spravování prádla, kreslení střihů, vyšívání a ozdobné práce, nauka o látkách, nauka o domácím hospodářství a potravinách, vaření, tělocvik, zpěv a německý jazyk.

Ve druhém ročníku to byly předměty český jazyk, dějiny vzdělanosti, vychovatelství, zdravotní péče o dítě, občanská nauka, počty a účtování, kreslení, šití šatů a modiství,

¹⁰⁸ Soka UH, f. Odborná škola pro ženská povolání Uherské Hradiště (1913 - 1951), ev. č. 371, nestránkováno

¹⁰⁹ udělení výjimky

kreslení stříhů, vyšívání a ozdobné práce, nauka o látkách, vaření, hospodářská cvičení, praní a žehlení, tělocvik, zpěv a německý jazyk.¹¹⁰

Do živnostenské pracovny (třetí ročník) byly přijímány žákyně, které úspěšně ukončily druhý ročník. Zde se vyučovalo živnostenským písemnostem a zákonům, živnostenským počtům a účetnictvím, nauce o látkách, nauce o kroji a vkusu, kreslení, šití šatů, kreslení stříhů, vyšívání a ozdobným pracím a německému jazyku. Absolventky obdržely místo tovaryšského listu tzv. vysvědčení na odchodnou.

Nad rámec řádné výuky zřizovala škola kurzy domácích prací. Ty byly zaměřeny prakticky, např. kurz šití prádla, vaření, zavařování, paličkování apod. Bývaly pořádány v zimních měsících, aby je mohly navštěvovat i dívky pocházející z venkova. Např. vůbec prvním kursem byl kurs paličkování, trvajícím od 10. prosince 1915 do 15. června 1916. V týdnu se vyučovalo ve dvou hodinách. Kurs s 26 přijatými frekventantkami, z nichž na konci zbylo 17, vedla Pavla Jarošová.

Školné činilo v prvním ročníku 240 K, ve druhém ročníku 340 K a v živnostenské pracovně 400 K. V případě kurzů byla cena odvislá od doby jeho trvání. Nemajetným žákyním byla poskytována sleva na školném.¹¹¹

Vedle ředitelky byl učitelský sbor složen ze čtyř interních učitelek a pěti učitelů externích. V prvním školním roce 1913/1914 vyučovala český jazyk, živnostenské písemnosti a občanskounauku Berta Zapletalová, nauce o látkách a vedení domácnosti, vyučování pracím a kreslení stříhů ředitelka Marie Kramolišová, zdravotědu Magda Jarošová. Nepovinnému německému jazyku pak Karla Strossová. V dalším školním roce se počet učitelek rozrostl o Ludmilu Malcovou, která vyučovala nauce o látkách a vedení domácnosti v prvním ročníku a byla třídní učitelkou ročníku druhého, kde kromě tohoto předmětu učila ještě vyučování pracím a kreslení stříhů; Marii Klevetovou, která učila zpěvu; Filomenu Ošťádalovou, učitelku tělocviku a Julii Štefaníkovou, která vyučovala nepovinný předmět národní vyšívání. Ve školním roce 1915/1916 přibyla Marie Sudová z vyučování pracím a kreslení stříhů. Ve školním roce 1916/1917 učila dekorativnímu kreslení Marie Tiefenbachová a zpěvu Karla Svozilová, nepovinnému německému jazyku Zdenka Žejglicová. Ve školním roce 1917/1918 se učitelský sbor obohatil o Karlu Paďourovou, učitelku dekorativního kreslení a kreslení stříhů, rok na to o Marii Ondráčkovou z českého jazyka a písemností, občanské nauky,

¹¹⁰ Soka UH, f. Odborná škola pro ženská povolání Uherské Hradiště (1913 - 1951), ev. č. 371, nestránkováno

¹¹¹ Tamtéž

živnostenských počtů, kalkulace a živnostenského účetnictví, zdravotní, zpěvu a nepovinného německého jazyka. Ve školním roce 1919/1920 přibyly Lidmila Venclová a Josefa Lojínová.

Věcný náklad hradilo město Uherské Hradiště.¹¹²

¹¹² Soka UH, f. Odborná škola pro ženskou povolání Uherské Hradiště (1913 - 1951), ev. č. 371, nestránkováno

9 Obchodní škola v Uherském Hradišti

9.1 Okolnosti vzniku

Rok 1886 a s ním spojená porážka německé nacionální strany v obecních volbách, daly průchod stále hlasitějším požadavkům českého obchodnického a živnostenského stavu na zřízení obchodní školy na Slovácku. Na popud místního občana, Františka Koželuhy, byla na neděli 2. září 1900 do Městské besedy svolána „*porada zástupců slováckých měst a obchodnictva slováckého za účelem jednání o zřízení obchodní školy dvouleté na Slovácku.*“¹¹³ Na této schůzi byly projednávány dvě základní otázky, a sice kde a jakým způsobem školu zřídit. Jednání proběhlo za účasti zástupců měst na území Slovácka, živnostníků a studentů z Uherského Hradiště, Kyjova, Uherského Brodu, Napajedel, Hodonína, Bzence, Strážnice, Uherského Ostrohu, Valašských Klobouk, Břeclavi, Starého Města a Prostějova. Posledním řečníkem na shromáždění byl profesor Hrubý z Obchodní akademie v Prostějově. Po jeho přednášce následovalo hlasování, které přineslo jednoznačný výsledek. Všichni zúčastnění se zavázali pracovat „*ve prospěch zřízení dvouleté obchodní školy v Uherském Hradišti.*“ Na schůzi byl též sestaven výbor, jehož úkolem bylo přesvědčit Radu královského města Uherského Hradiště, aby povolila založení dvouleté obchodní školy. Pokud by uherskohradištská rada do dvou měsíců od podání návrh zamítla, měl se výbor obrátit na město Kyjov. Rada města Uherského Hradiště nakonec návrh podpořila a se svým zastřešením jej postoupila dále Ministerstvu kultury a vyučování se sídlem ve Vídni. To dalo svým výnosem ze dne 30. dubna 1902 zelenou založení dvojtřídní Obchodní školy v Uherském Hradišti s vyučovacím jazykem českým a schválilo též předložené stanovy, učební osnovu a disciplinární řád školy. Na post prvního ředitele byl jmenován Eugen Bulský, který současně zastával i pozici učitele odborných učebních nauk.¹¹⁴

¹¹³ 90 let obchodní akademie Uherské Hradiště, red. Zdeňka Omelková, s. 8. In: VLČKOVÁ, A. *Vývoj středního školství v Uherském Hradišti do roku 1970 se zřetelem na Gymnázium Uherské Hradiště*. 2014.

¹¹⁴ SOKA Uherské Hradiště, f. Střední ekonomická škola Uherské Hradiště, inv. č. 1113. Nestránkováno.

V souvislosti se snahami o založení školy, zahájil v roce 1901 činnost *Spolek pro zřízení a udržování obchodní školy se sídlem v Uherském Hradišti*. Jeho prvním předsedou byl zvolen člen místního městského výboru František Bezděk.¹¹⁵

9.2 Obchodní škola v letech 1902 – 1915

Prvním umístěním obchodní školy byla uherskohradištská Reduta, kde zpočátku sídlila s dalšími městskými a odbornými školami. Své dvě třídy a sociální zázemí měla v prvním poschodí budovy.¹¹⁶

Kupecké počty, česká a německá obchodní korespondence, účetnictví, obchodní nauky a nauky o zboží tvořily první skupinu povinných předmětů. Druhá se skládala z předmětů neodborných, tzn. jazyka českého, jazyka německého, zeměpisu, krasopisu, těsnopisu a tělesné výchovy. Pro účely výuky tělocviku škola využívala tělocvičnu českého gymnázia na Velehradské třídě. Ředitel a suplující učitelé vyučovali 16 hodin, vedlejší učitelé 3 hodiny. V prvním školním roce bylo zapsáno 40 studentů.¹¹⁷

V roce 1905 vznikla *Česká gremiální kupecká škola*. Ve stejném roce došlo k jejímu sloučení s obchodní školou. Školní rok 1909/10 se nesl ve znamení otevření vůbec první dívčí třídy v doposud výhradně chlapecké škole. Zájem o studium se neustále zvyšoval. Sedm let od svého založení navštěvovalo ústav již 120 žáků. Nemalou část tvořili studenti pocházející ze Slovenska.¹¹⁸

Uplatnění absolventů bylo široké. Od prodavače koloniálního, střížního a módního zboží v malých a středních obchodech, přes místa komptoiristů¹¹⁹ ve velkoobchodech a v průmyslových závodech, až po pozice zaměstnanců v administrativě časopisů, u pošty, apod.¹²⁰

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž, In: VLČKOVÁ, A. *Vývoj středního školství v Uherském Hradišti do roku 1970 se zřetelem na Gymnázium Uherské Hradiště*. 2014.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ komptoirista = účetní, písař

¹²⁰ Tamtéž.

K dalšímu rozvoji školy bylo potřeba provést změny ve vnitřní organizaci. Spolek pro zřízení a vydržování školy byl přeměněn na *Kuratorium dvouřídni obchodní školy v Uherském Hradišti*. V čele stanul jako první František Zapletal, po něm nastoupil starosta města, ing. František Beneš. V roce 1908 tento správní orgán podal žádost na zestátnění ústavu k městské radě. Ta však byla zamítnuta. Neúspěšně dopadl i pokus o nalezení nových učebních prostor v nedávno postavené školní budově na Komenského náměstí. Sedm let vynaloženého úsilí přineslo v roce 1915 kýžené ovoce. Ministerstvo kultury a vyučování se konečně vyjádřilo kladně k návrhu převzetí školy pod městskou správu.¹²¹

Ve školním roce 1909/1910 došlo k vytvoření první dívčí třídy. V jinak mužském kolektivu bylo místo učitelky vychovatelství svěřeno do rukou Karly Strossové. Ta vyučovala jednu hodinu vychovatelství týdně. Ruční práce na této škole vyučovala Štěpánka Procházková, a to dvě hodiny týdně.

Ze školních výkazů se dále dozvídáme, že v prvním školním roce, kdy měly dívky přístup na Dvouletou obchodní školu, se jich ke studiu přihlásilo třicet. Vykazovaly 100 % úspěšnost, jelikož stejný počet ročník dokončilo. Místních studentek bylo z celkového počtu osm, přespolních pak dvacet dva. Nejvíce bylo žaček patnáctiletých (deset), narozených v roce 1894. Dvanáct z nich pocházelo z rodin obchodníků a živnostníků, pouze tři byly dcerami rolníků.

Povinnými předměty byly český jazyk, německý jazyk, kupecké počtářství, česká korespondence, německá korespondence, účetnictví, obchodní a směnečná nauka, obchodní zeměpis, nauka o zboží a krasopis. Nepovinnými pak těsnopis, psaní na stroji, nauka o domácím hospodářství, vychovatelství, zdravotní věda a ruční práce.

Následující školní rok, tzn. 1910/1911, pozorujeme ve druhé třídě školy úbytek žaček z třiceti na dvacet pět. Ve druhém školním roce se nabídka nepovinných předmětů omezila na psaní na stroji a nauku o zboží. Místo nauky o zboží se povinným stal těsnopis a přibyl cvičný komptoir¹²².

Do roku 1920 se v pedagogickém sboru neobjevuje ženské jméno, kromě výše zmiňovaných učitelek nepovinných předmětů.

¹²¹ SOkA Uherské Hradiště, f. Střední ekonomická škola Uherské Hradiště, inv. č. 1113. Nestránkováno.

¹²² účetnictví

Ve školním roce 1916/1917 se do druhého ročníku přihlásilo třicet osm žáček, z nichž jedna studium nedokončila. Nejvíce bylo šestnáctiletých žáček, a to sedmnáct z celkových osmatřiceti. Ve srovnání se školním rokem 1909/1910 se téměř vyrovnal počet dcer rolníků (jedenáct), dcer obchodníků a živnostníků (jedenáct), dětí dělníků, zřízenců a sluhů a nejmenší zastoupení měly dcery úředníků a učitelů (šest). Složení předmětů zůstalo totožné s předchozími lety.

9.3 Obchodní škola mezi válkami

Rok 1918 byl pro obchodní školu důležitým milníkem. Na společnou žádost Obchodní školy a města Uherského Hradiště, byla po souhlasu Ministerstva vyučování a národní osvěty Československé republiky, zřízena v Uherském Hradišti *Obchodní akademie*. Ta pod svou správou vzala jako dvouletou Obchodní školu, tak Kupeckou školu pokračovací.¹²³

Na rozdíl od Obchodní školy nemusela řešit problém s nalezením vhodných učebních prostor. Jelikož se německé státní gymnázium, sídlící v budově č. p. 22, potýkalo od počátku 20. století s rapidním úbytkem žáků, rozhodlo Ministerstvo školství a národní osvěty, že bude koncem školního roku 1918/19 zrušeno. Výnosem téhož ministerstva z 26. srpna 1919 bylo rozhodnuto o dalším využití prostor nedávno vzniklou obchodní akademií. Dne 29. října 1919 byla školní budova oficiálně předána společně s částí sbírek zaniklého německého gymnázia.¹²⁴

Obchodní akademie v Uherském Hradišti byla v tehdejší době jediná vyšší odborná škola obchodní na jihovýchodní Moravě. Přicházeli na ni žáci od Kroměříže, Hulína, Zlína, Napajedel, Uherského Brodu, Uherského Ostrohu, Bzence, Kyjova, Hodonína, Břeclavi, dokonce i Slováci od Uherské Skalice a Nového Mesta nad Váhom.

Dočasným vedením akademie byl pověřen profesor ing. Dr. Zdeněk Soldát, jež byl 24. prosince 1919 nahrazen Hugo Raulichem. Ten ve své funkci setrval do roku 1927, kdy jej vystřídal PhDr. Václav Najbrt, který byl do funkce *státního ředitele Obchodní akademie a*

¹²³ Tamtéž. In: VLČKOVÁ, A. *Vývoj středního školství v Uherském Hradišti do roku 1970 se zřetelem na Gymnázium Uherské Hradiště*. 2014.

¹²⁴ Tamtéž.

Obchodní školy v Uherském Hradišti jmenován prezidentem Tomášem G. Masarykem. Ke zřízení pobočky Obchodní akademie ve Zlíně dalo ministerstvo souhlas 28. června 1933.¹²⁵

¹²⁵ Tamtéž.

10 Okresní školní rada města Uherské Hradiště

10.1 Vývoj organizace úřadu

„Politické zřízení školské“ z roku 1805, shrnující dosavadní školské zákony bylo v roce 1838 opraveno a rozšířeno. I nadále ovšem ponechávalo veškerý dozor nad školami obecnými (triviálními) a hlavními duchovenstvu. Vzhledem k náboženskému složení obyvatelstva převážně tedy duchovním katolickým, kteří dohlíželi i na školy izraelských náboženských obcí. Dozor na školách evangelických vykonávali duchovní evangelických vyznání.

Školy v Uherském Hradišti podléhaly tehdy dozoru městského faráře – děkana, arcikněžství (vikariátu) v Kroměříži a arcibiskupské konzistoři v Olomouci.¹²⁶

Zákon ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. o zřízení politických správních úřadů ponechával školství prozatím dosavadní stav beze změny. § 15 výslovně říkal: „*Tento zákon se nedotýče zřízení, jež tu jsou pro znalecké opatřování záležitostí vyučovacích.*“ Zákon ze dne 25. května 1868 č. 46 organizoval školskou správu na zcela jiném základě. Jím se vydávala základní pravidla o postavení školy k církvi a zdůrazňovalo se, že stát vykonává nejvyšší správu a dohled k veřejnému vyučování a vychovávání prostřednictvím ministerstva vyučování. §10 zněl: „*Ku spravování záležitostí vychovatelských, též škol obecných ústavů na vzdělávání učitelů i k dohlížení k nim zřízena buď v každém království a každé zemi:*

- a) *školní rada zemská jakožto nejvyšší školní úřad zemský,*
- b) *školní rada okresní pro každý okres školní a*
- c) *školní rada místní pro každou obec školní.* “

Dosavadní moc školních úřadů a vrchní dozorců školních i místních správců duchovních byla přenesena na orgány nově jmenované. Zemské zákony měly podrobně určit, kdo bude jmenován do zemských školních rad, jak budou složeny školní rady okresní a místní a

¹²⁶SOKA Uherské Hradiště, f. Okresní školní rada Uherské Hradiště. Nestránkováno

vymežit jejich působnost. Pro Moravu bylo vydáno prozatímní nařízení ministra věcí duchovních a veřejného vyučování ze dne 10. února 1869 o dozorství školním.¹²⁷

Jinak důležitý zákon ze dne 14. května 1869, č. 62 ř. z. se sice týkal veřejných škol, ale o školním dozoru se zmiňoval jen všeobecně. Stanovil, že okresní školní dozorství určuje, podle kterých knih se má vyučovat, upravoval vzdělání učitelstva a titulaturu učitelů (učitel, nadučitel, učitelkyně, podučitelkyně). Nařizoval také zřízení učitelské knihovny v každém školním okrese. Alespoň jednou za rok měla být v každém školním okrese svolána okresní učitelská konference, která mimo jiné volila i komisi ke správě učitelské knihovny. Okresní dozorství obsazovalo ze své pravomoci na přechodnou dobu prázdná místa na školách obecných, definitivní ustanovení i na obecných školách však příslušelo zemské školní radě.¹²⁸

Zásadní mezník staré a nové školské správy, moravský zemský zákon ze dne 12. ledna 1870, č. 3 zákonů a nařízení pro markrabství moravské, měl vstoupit v platnost ihned, jakmile byly ustanoveny všechny tři stupně školské správy: místní, okresní i zemské školní rady. § 19 tohoto zákona popisuje povinnost měst s vlastním obecním statutem zřídit zvláštní školní okres. To byl případ Uherského Hradiště, kde Okresní školní radě pro královské město Uherské Hradiště podléhaly pouze školy městské, a pro venkovské školy politického okresu uherskohradištského byla při politickém okresním úřadě vytvořena druhá samostatná okresní školní rada. Okresní školní rady pro městské školní obvody se skládaly z předsedy, kterým býval vždy starosta obce, z náměstka, kterého si volili členové OŠR ze svého středu, ze zástupců jednotlivých náboženských vyznání, pokud počet příslušníků náboženského vyznání přesahoval počet 300. Konečně bylo do OŠR voleno 6 členů z obecního zastupitelstva. Všechny volené funkce musely být potvrzeny zemskými úřady a měly platnost 6 let.

Zákon přesně stanovil v § 25 – 35 povinnosti a práva OŠR i okresních školních dozorců. Okresní školní radě příslušel predikát „císařskokrálovská“ a všichni členové školních rad všech stupňů skládali místo přísahy slib věrnosti a poslušnosti a slib plnění povinností.¹²⁹

Zákon ze dne 9. dubna 1920 č. 306 Sb. do jisté míry přihlížel ke změně politických poměrů z formální stránky vývoje školské správy. Rozhodující ustanovení, jímž se zřizovaly župní školní rady, však nevešlo vůbec v platnost. Uskutečněno bylo vládní nařízení ze dne 6. listopadu 1920, kterým byly rozpuštěny místní školní rady a od 1. ledna 1921 začaly fungovat

¹²⁷ Tamtéž

¹²⁸ SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní školní rada Uherské Hradiště. Nestránkováno

¹²⁹ Tamtéž

místní výbory školní. Výše zmíněné vládní nařízení zároveň zrušilo dosavadní okresní školní rady a na dobu přechodnou (přesně do doby zřízení župních rad školních, které nakonec ustaveny nebyly) byly zřízeny v každém politickém okrese, kryjícím se opět s okresem školním, okresní školní výbory. „Provizorium“ okresních školních výborů pak trvalo až do roku 1943.

Ve městech, tvořících zvláštní školní okres, tedy i v Uherském Hradišti, se zřizoval zmíněným vládním nařízením na místě dosavadní okresní školní rady městský školní výbor. Obdobně jako dříve se skládal:

- a) ze starosty města jako předsedy
- b) z odborných referentů
- c) ze čtyř zástupců učitelstva
- d) ze čtyř zástupců občanů

Platily pro něj shodné předpisy jako pro okresní školní výbor: čtyři zástupce města jmenoval předseda Zemské školní rady po slyšení starosty města k návrhu obecního zastupitelstva. Odbornými referenty byli okresní inspektoři, jmenovaní Ministerstvem školství a národní osvěty (MŠANO). Předseda a členové nových městských školních výborů měli téměř tatáž práva a povinnosti jako měli předseda a členové bývalých OŠR. Nařízení nabylo účinnosti dnem vyhlášení a od 1. prosince 1920 fungovaly tedy nové městské a okresní školní výbory (se starou funkční náplní).¹³⁰

„Okresní (respektive Městský) školní výbor byl jednak státním úřadem a orgánem školské správy státní, jednak zákonným zástupcem školního okresu a orgánem samosprávného okresu školního a tedy veřejnoprávní korporací od státní školské správy podstatně odlišnou. Vykonává, po případě uplatňuje své presentační právo, mohl vystupovat OŠV ve funkci veřejnoprávní korporace školské samosprávy, která se domáhá svého práva jako strana vůči školské správě státní – na příklad proti Zemské školní radě nebo proti Ministerstvu školství a národní osvěty.“¹³¹

Podle vládního nařízení ze dne 27. října 1928 č. 174 Sb. přestala Městská rada královského města Uherské Hradiště fungovat jako politický úřad dne 1. prosince a tímto

¹³⁰SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní školní rada Uherské Hradiště. Nestránkováno

¹³¹ Ročenka československého učitelstva 1928, str. 249

dnem přestal vykonávat svoji funkci také Městský výbor školní. Jeho funkci převzal Okresní školní výbor při okresním úřadě v Uherském Hradišti.

Několik dat a čísel z historie městského školního výboru pro královské město Uherské Hradiště:

V roce 1876 měl školní okres Uherské Hradiště – město 3. 100 obyvatel, měřil 0, 05 milí², ve městě byla čtyřtřídní chlapecká národní škola, utrakvistická, s 270 žáky, dále sedmitřídní dívčí škola měšťanská, utrakvistická, s 260 žákyněmi. Předsedou OŠR byl starosta města Johann Protzkar, jeho náměstkem Robert Aulich. Členy byli: Franz Lichalsky, Joachim Fried, Johann Axmann, Johann Zauder, Vincenc Schier, FranzMontkowsky, Franz Pánek, Ernest Satzke, Franz Petruzzi, Alois Klaus a Valentin Kubiena.¹³²

V roce 1884 měl školní okres Uherské Hradiště – město již 3. 888 obyvatel, měřil 2, 9 km², čtyřtřídní chlapecká národní škola zůstávala ještě utrakvistická, zato dívčí měšťanská škola byla od 1. do 4. třídy utrakvistická, ale od 5. do 8. třídy výhradně německá. Chlapecká národní škola měla 248 žáků, v dívčí škole ve všech třídách bylo celkem 312 žáků.

Členové c. k. okresní školní rady v Uherském Hradišti – městě ve funkční periodě 1888 – 1894:

Předsedou byl Jan Protzkar, starosta, jeho náměstkem Vojtěch Vodička, farář. Zástupci vyznání byli farář V. Vodička a továrník Emanuel Fürst. Zástupci stavu učitelského byli Edmund Kratochvil, c. k. ředitel německého gymnasia a Jindřich Wagner, ředitel německé obecné a měšťanské školy. Delegáti obecního zastupitelstva byli Dr. Josef Fanderlík, zemský a říšský poslanec, Ignác Panek, městský radní, Josef Stancl, městský radní, Dr. František Vysloužil, advokát a Josef Schaniak, stavitel. Za okresní inspektory pak jmenujme Jana Stöckla, c. k. ředitele gymnasia v Kroměříži, pro školy německé a Františka Perútka, c. k. gymnaziálního profesora v Uherském Hradišti pro školy české.¹³³

V roce 1901 měl školní okres Uherské Hradiště – město 3. 940 obyvatel měřil 2, 49 km². Ve městě byla dívčí škola měšťanská německá třídní se 75 žákyněmi, dívčí škola obecná německá pětitřídní se 164 žákyněmi (spadala pod společnou správu s dívčí měšťanskou školou německou), pak chlapecká škola obecná německá čtyřtřídní se 164 žáky.

¹³²SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní školní rada Uherské Hradiště. Nestránkováno

¹³³Tamtéž

Pro české děti byla zřízena ve školním roce 1896/1897 dívčí škola měšťanská, kterou čtyři roky od svého založení navštěvovalo ve třech třídách 63 žákyn a obecná škola česká pětitřídní o šesti odděleních s 349 žáky.

V první polovině funkční periody OŠR od roku 1894 do roku 1900 zůstal post jejího předsedy nezměněn. Funkci zastával, tak jako v uplynulém funkčním období, starosta města Jan Protzkar. Od roku 1896 jej v této funkci nahradil Josef Stancl, rytíř řádu Františka Josefa I., starosta a vrchní ředitel spořitelny, lékárník, majitel domu a parní cihelny, čestný občan města Uherské Hradiště. Náměstkem byl stále farář Vojtěch Vodička. Ten byl, spolu s městským fyzikem Dr. Adolfem Mannabergem, současně i zástupce vyznání. Za členy učitelského stavu v radě zasedli Jindřich Wagner, ředitel německé obecné a měšťanské školy, nově pak Josef Zahradník, ředitel českého gymnázia. Místo Josefa Fanderlíka, který zesnul 8. 5. 1895, byl zvolen František Matyáš c. k. soudní rada, místo zesnulého Ignáce Panka Jan Gabriel, obchodník. Za delegáty dále Antonín Soják, městský radní a Dr. František Vysloužil, advokát. Za okresní inspektory škol pro německé školy pak Jindřich Wagner, ředitel měšťanské školy, pro české školy do roku 1897 c. k. gymnaziální profesor Method Molčík, nahrazen Josefem Zahradníkem, c. k. ředitelem českého gymnázia.¹³⁴

Ve funkční periodě 1900 – 1907 zaznamenáváme významné změny na postu předsedy rady. Do 16. března 1903 ji zastával starosta města Josef Stancl, do 7. června 1904 Dr. Jan Konečný, do 15. září 1906 Dr. Václav Pitra, do 10. června 1907 c. k. vládní komisař Baron Baillou a od stejného data opět Josef Stancl. Jako zástupci vyznání jsou uvedeni farář Vojtěch Vodička, farář Antonín Cetkovský a továrník Emanuel Fürst. Učitelský stav zastupovali Josef Zahradník a Jindřich Wagner. Za delegáty obecního zastupitelstva Dr. Jan Konečný, advokát, Dr. František Vysloužil, advokát, Dr. Václav Pitra, advokát, městští radní Hugo Hubík a František Künstler a Raimund Tlusták, ředitel české obecné a měšťanské školy. Okresním inspektorem pro české školy zůstal Josef Zahradník, pro německé školy byl zvolen Jan Banský, ředitel měšťanské školy v Brně.

Od roku 1907 se okresní školní rada dělila na českou a německou sekci. V české sekci v rozmezí let 1907 – 1914 zasedl do 3. srpna 1912 Josef Stancl na pozici předsedy, nahrazen Ing. Františkem Benešem. Náměstkem byl do 19. listopadu 1911 farář Antonín Cetkovský. Spolu s farářem Ignácem Zanáškou (od 1. května 1912) byl též jedním ze zástupců vyznání. Za stav učitelský to byli Raimund Tlusták a Hynek Lilek. Starostův náměstek, Hugo Galusek,

¹³⁴SOKA Uherské Hradiště, f. Okresní školní rada Uherské Hradiště. Nestránkováno

městský radní, Jan Slunečko, advokáti, Dr. František Vysloužil a Dr. Jan Sedláček, advokát a zemský poslanec, Dr. Josef Seifert, redaktor, František Kretz a Josef Bartocha, ředitel českého státního gymnázia zastávali funkce okresních inspektorů škol.¹³⁵

Předsedou OŠR německé byl taktéž Josef Stancl, starosta města, členy byli: Josef Frendl, advokát, Jan Nevěřil, profesor, Sigmund Fürst, továrník, Jan Gallina, ředitel německého gymnázia, Heinrich Wagner, ředitel měšťanské školy německé, Josef Dočkal, učitel na německé škole, Christof Bauer, majitel domu, Josef Braun, lihovarník, Ludvík Posamentier, zemský soudní rada, Karel Wenczliczek, obchodník s železem, Karel Woletz, prokurista a Robert Neumann, profesor/inspektor.

V roce 1908 bylo zahájeno vyučování na soukromém Jednoročním obchodním kursu pro dívky, ve školním roce 1910/1911 jej navštěvovalo 12 žákyň.

V roce 1910 navštěvovalo dívčí měšťanskou školu českou ve třech třídách 120 žákyň, obecnou školu českou v pěti třídách 483 žáků a žákyň, do německé měšťanské školy dívčí chodilo 49 žákyň, německou obecnou školu navštěvovalo ve čtyřech třídách a pěti odděleních 181 žáků a žákyň. Celkový počet obyvatel Uherského Hradiště se rovnal číslu 5. 604 obyvatel.

České sekci ve funkční periodě 1914 – 1920 předsedal Ing. František Beneš, starosta města, náměstkem byl Josef Bartocha. Rada se dále skládala z faráře Ignáce Zanášky, učitelský stav zastupovali František Vojáček, ředitel obecné a měšťanské školy chlapecké a Bohumil Sobotka, učitel obecné školy. Za obecní zastupitelstvo byli zvoleni Hugo Hubík, starostův náměstek, Jan Králík, městský radní, Dr. Filip Kocián, lékař, Dr. Alois Křečan, advokát, Mořic Marecký, městský důchodník, Dr. Josef Seifert, advokát a zemský poslanec. V neposlední řadě byl do funkce okresního školního inspektora jmenován Raimund Tlusták.

Pro nedostatek žactva byly v roce 1919 německé školy na území Uherského Hradiště zavřeny. Zůstaly tedy měšťanské školy dívčí a chlapecká a obecné školy dívčí a chlapecká.¹³⁶

Předsedou Městského školního výboru v roce 1921 zůstával Ing. František Beneš. Členy i nadále V. Sehnal, Josef Bartocha, JUDr. Josef Seifert i ředitel František Vojáček. Nově byli jmenováni nebo voleni Vladimír Ondráček, Alois Vítek, Karel Novotný, Stanislav

¹³⁵SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní školní rada Uherské Hradiště. Nestránkováno

¹³⁶Tamtéž

Kolek, Julius Paleček, Josef Štěrba a Hynek Lilek, zástupce ředitele měšťanské školy. Rok 1921 je taktéž prvním rokem, kdy byly členkami městského školního výboru zvoleny ženy. Jmenovitě Berta Zapletalová, učitelka a Františka Hanačíková, učitelka.

Do dívčí školy měšťanské bylo v roce 1921 zapsáno 197 žákyň, do dívčí školy obecné 236 žákyň, do chlapecké měšťanské školy chodilo 350 žáků a do chlapecké obecné školy 286 žáků.¹³⁷

¹³⁷SOKA Uherské Hradiště, f. Okresní školní rada Uherské Hradiště. Nestránkováno

Závěr

Olomoucký časopis *Eva* ve svém úvodníku ke dvacátému druhému ročníku shrnul výsledek transformace celkového postavení žen v průběhu historie následujícími řádky: „*Ženská otázka se rozřešila k dobru žen. Moderní doba rozbila jako opotřebovaný džbán starý režim, v němž ženy mlčky stály opodál pokroku a práce a veřejnosti, a přátelsky jim pokynula, aby se postavily po boku svého muže v jeho poli působnosti. Otevřela jim úřady, školy, univerzity. Učinila je tedy plnoprávnými, takže dnes žena pronikla do všech odvětví zaměstnání a všude se dobře uplatnila. Ženy jsou dnes učitelkami, úřednicemi, ano i na univerzitě se objevily a jejich počet tam rapidně stoupá.*“³⁴⁶

Cílem této diplomové práce bylo vytvořit ucelený přehled dějinného procesu počátků edukace dívek v Uherském Hradišti a zmapovat počty prvních učitelek na zdejších školách.

Závěrem budiž konstatování, že teprve Hasnerova reforma roku 1870 znamenala přelom v přístupu žen ke vzdělání, a to nejen jako žákyň, ale též jako učitelek. Od tohoto roku zaznamenáváme nárůst v počtech dívčích škol, nárůst v počtech přihlášených žaček a od přelomu století pak pozvolný nárůst v počtu žen na učitelských pozicích.

Problematika vzdělávání žen je zpracována mnohými autory, pro tuto práci byly stěžejní publikace Mileny Lenderové, Jany Malínské, Pavly Horské a Jany Burešové, které jsem hojně využívala v úvodních kapitolách. Při dokumentaci počtů studentek na uherskohradištských dívčích školách jsem vycházela z pramenů Státního okresního archivu v Uherském Hradišti, který mi poskytl přístup ke kompletní dokumentaci dívčích škol, s výjimkou Živnostenské školy pokračovací, jejíž školní výkazy se archivovaly až od roku 1925; publikací místní knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana, či jednotlivých školních almanachů a literatury, týkajících se požadované oblasti.

³⁴⁶ Úvodník, in: *Eva*, roč. 22 (1925), č. 1., s. 1.

Seznam zkratk

apod.	
a podobně.....	19
c. k.	
císařské královské.....	10
Dr.	
doktor.....	30
ing.	
inženýr.....	30
K	
korun.....	46
km ²	
kilometr čtvereční.....	62
LA PNP	
Literární archiv; Památník národního písemnictví	
MŠANO	
Ministerstvo školství a národní osvěty.....	22
MZA	
Moravský zemský archiv.....	14
např.	
například.....	2
OŠR	
Okresní školní rada.....	60

PhDr.	
	doktor filozofie.....30
ř. z.	
	říšský zákoník.....59
Sb.	
	sbírky.....60
SOkA	
	Státní okresní archiv Uherské Hradiště.....22
sv.	
	svatý/á.....2
tzn.	
	to znamená.....7
tzv.	
	takzvaný.....2
zl.	
	zlatých.....46

Seznam použitých zdrojů

Seznam pramenů

LA PNP Praha, *Františka Plamínková*, Osobní fond, inv. č. 2805, kart. 4. *Knihá kopíí a rukopisů článků z let 1906-1909.*

MZA Brno, f. G 166 Jednota učitelek moravských, k. 27.

SOkA Uherské Hradiště, f. Gymnázium Uherské Hradiště, inv. č. 373. *Nadace, Výroční zprávy gymnázia z let 1902-1911.* Nezpracovaný fond.

SOkA Uherské Hradiště, f. Knihvazačská škola Uherské Hradiště, inv. č. 370. *Seznamy přijatých žáků, spisy o založení školy, učební osnovy.* Částečně zpracovaný fond.

SOkA Uherské Hradiště, f. Měšťanská škola dívčí (německá) Uherské Hradiště (1860 - 1920), ev. č. 365. *Třídní výkazy, pamětní listy učitelů.* Zpracovaný fond.

SOkA Uherské Hradiště, f. Obchodní škola pokračovací (německá) Uherské Hradiště (1885 - 1893). Nezpracovaný fond.

SOkA Uherské Hradiště, f. Odborná škola pro ženská povolání Uherské Hradiště (1913 - 1951), ev. č. 371. *Třídní výkazy, protokoly o závěrečných zkouškách, třídní knihy, výroční zprávy.* Zpracovaný fond.

SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní školní výbor Uherské Hradiště - město, č. f. 734. *Zápisy ze schůzí, podací protokoly a korespondence obsahující žádosti o osvobození od školného, konkursy na místa učitelů, povolování poboček, rozpočty, záležitosti školní budovy.* Částečně zpracovaný fond.

SOkA Uherské Hradiště, f. Střední ekonomická škola Uherské Hradiště, inv. č. 1113. *Kronika školy.* Nezpracovaný fond.

SOkA Uherské Hradiště, f. Střední škola dívčí Uherské Hradiště (1896 - 1953), inv. č. 363. *Hlavní a třídní katalogy, kronika.* Částečně zpracovaný fond.

Seznam literatury

BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha: Libri / Slon. 2005. 175 s.

BAHENSKÁ, M. *Povolání: žena, k otázce vzdělání lékařek a učitelek v českých zemích v 19. století*, in: TOMEŠ, J. *Ženy ve spektru civilizací: k proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti*, Praha, 2009.

BOCK, G. *Ženy v evropských dějinách*, Mnichov: C. H. Beck, 2002. 254 s.

BŮŽEK, V. a kol. *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha: Paseka, 2002. 413 s. ISBN:80-7185-417-4

ČOUPEK, J. a kol. *Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě*. 1. vyd. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007. 492 s. ISBN 978-80-239-9873-3.

GARIN, E. *Renesanční člověk a jeho svět*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2003. 279 s.

HONZÁKOVÁ, A. *Kniha života. Práce a osobnost F. F. Plamínkové*. I, Praha: Melantrich, 1935. 776 s.

HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, Praha: Lidové noviny, 1999, 123 s.

KOLÁČEK, J. *Zrození pro nebe*. Vyd. 1. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2002. ISBN 8086045870. s. 221.

KOLÁČEK, Josef a Metoděj ZEMEK. *Kniha o Redutě*. Vyd. 1. Velehrad: Tomáš Ježek-Ottobre, 2001, 301 s. ISBN 8086528057.

KOPIČKOVÁ, B. Ideální modely života ovdovělých královen, kněžen a šlechticů v českém středověku ve světle reality. In: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie. (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2006

KRÁSNOHORSKÁ E. *Ženská otázka česká*, Praha 1881, s. 21

KUZMIN, M. N. *Vývoj školství a vzdělání v Československu*. Praha, 1981.

LENDEROVÁ, M. *A ptáš se, knížko má: ženské deníky 19. století*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. 355 s.

LENDEROVÁ, M. *Eva nejen v ráji: Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha: Karolinum, 2002. 198 s.

LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s.

LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích: od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1.

LENDEROVÁ, M.; VIDLÁKOVÁ, K. „Skvrny něžného pohlaví“ aneb Soukromý život prvních českých učitelek v Čechách, In: Jana Macháčová – Jiří Matějček, *Studie k sociálním dějinám 1999*, sv. 3 (10), s. 133–143.

MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha: Libri, 2005. 173 s.

OSTROVSKÁ, S., POLIŠENSKÝ, J. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*. 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 2000, 241 s. ISBN 8090204554

Padesát let státního československého reálného gymnázia v Uherském Hradišti, 1884 – 1934. Rediguje B. B. Buchlovan, F. Jilík, A. Misař. Přerov: Knihkárna Františka Bartoše, 1934. 275 s.

PLAMÍNKOVÁ, F. *Masaryk a ženy*, Praha. 1930. s. 122.

PODLIPSKÁ, S. *Příklady z oboru vychovacího. Díl I*. Praha: J. Otto, 1874. 70 s.

PODLIPSKÁ, S. *Z let probuzení. Kniha první: Paměti a korespondence Bohuslavy Rajske z let 1839-1844*, Praha, 1872.

POKLUDOVÁ, A. *Emancipovaná a přesto nešťastná. Sebereflexe začínající učitelky z počátku 20. století*, In: *Dějiny žen aneb evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 366.

SMĚŘIČKOVÁ, H. *První české gymnázium*, Sb. k 100. výročí založení. Praha, 1990.

SOMR, M. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 360 s.

Sto let českého gymnázia v Uherském Hradišti, 1884 – 1984. Rediguje Jan Janák. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1984. 182 s.

Středověký člověk a jeho svět. ed. Jacques Le Goff, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 319 s.

SVOBODNÝ, P. *Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis, R. XXXV – fasc. 1-2, Praha 1995

ŠAFRÁNEK, J. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. I. svazek. R. 862-1848*, Praha: Nákladem Matice České, 1918. 325 s.

ŠMAHEL, F. *Od středověku k novověku. Modi legendi et vivendi*. Umění 32, 1984.

TLUSTÁK, R. *Jubilejní zpráva o 25 letém trvání česk. obecného školství v Uher. Hradišti. Tlusták, Raimund*. Uherské Hradiště: Raimund Tlusták, 1915. 40 s.

VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, 280 s. ISBN 8024610825.

VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

VIDLÁKOVÁ, P.; LENDEROVÁ, M. „*Skvrny něžného pohlaví*“, aneb soukromý život prvních učitelek v Čechách, Studie k sociálním dějinám 3, 1999, str. 133-143

Voršilky v Čechách do roku 1918. Pardubice, 2007, 157 s. ISBN 978-80-7395-045-3

WAGNER, H. *Pamětní spis k 35letému jubileu dívčí měšťanské školy německé v Uh. Hradišti*, 1911.

ZELINKOVÁ, B. *Učitelčiny vdavky, kalendář českých učitelek na rok 1911-1912*, Čáslav 1912

Diplomové práce

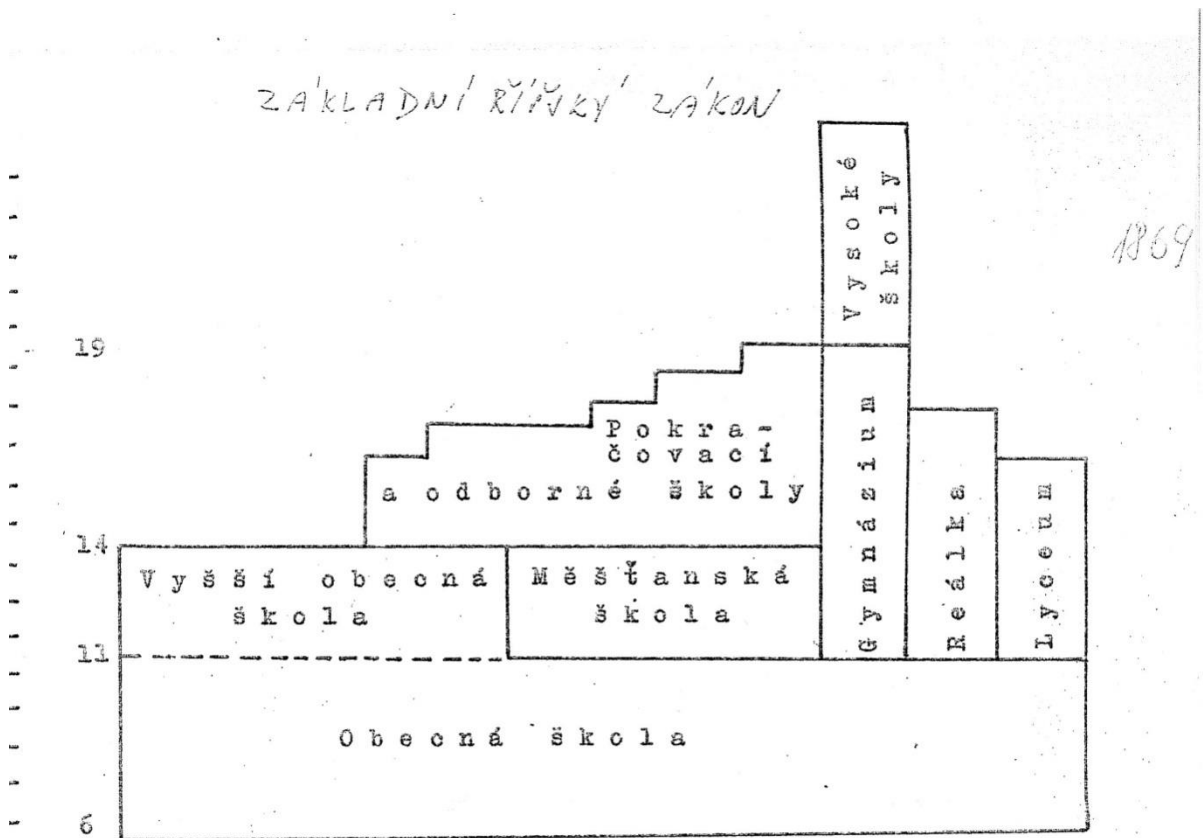
VLČKOVÁ, A. *Vývoj středního školství v Uherském Hradišti do roku 1970 se zřetelem na Gymnázium Uherské Hradiště*. 2014.

Seznam příloh

1. Základní říšský zákon z roku 1869, převzato z: Kovářiček, V. Kovářičková, I.: *Vývoj školských soustav v českých zemích*, Olomouc, Vydavatelství UP, 1989, s. 41.
2. Srovnávací tabulka osnov dívčích gymnázií, převzato z: *Ženské studium na českých školách středních a vysokých*, (Almanach), Praha: Sdružení akadem.vzdělaných žen, 1917, s. 32-33.
3. Tabulka učitelských sil na dívčích školách středních, převzato z: *Ženské studium na českých školách středních a vysokých*, (Almanach), Praha, Sdružení akademicky vzdělaných žen, 1917, s. 162 - 163.
4. Zrušení celibátu učitelek, převzato z: *Časopis učitelek*, roč. 27 (1919), č. 1., s. 6.
5. Členky učitelských sborů od počátku trvání českých škol v Uherském Hradišti
6. Znění proticelibátního zákona. Dostupné z:
http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1439_00.htm
7. Vyzvání Okresní školní radě, převzato z: SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní školní výbor Uherské Hradiště - město, č. f. 734
8. Hlasování o návrhu inspektora Banského o celibátu učitelek, převzato z: SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní školní výbor Uherské Hradiště - město, č. f. 734
9. Absolventky kurzu kreslení v roce 1919, převzato z: SOkA Uherské Hradiště, f. Odborná škola pro ženská povolání Uherské Hradiště, inv. č. 124, k. 9
10. Srovnání počtu abiturientek gymnázia v roce 1916 a 1930, převzato z: SOkA Uherské Hradiště, f. Gymnázium Uherské Hradiště (1884 - 2006), ev. č. 373

Přílohy

1.

IV. Organogram školské soustavy v českých zemích v letech 1869 - /1922/

2.

Srovnávací tabulka osnov

Předmět	Gymnasium Minervy								Typ Reálné			
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	I.	II.	III.	
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2	16	2	2	2
Jazyk český	3	3	3	3	3	3	3	3	24	4	4	3
Jazyk latinský	8	8	6	6	6	6	5	5	50	6	6	6
Jazyk řecký	—	—	5	4	5	5	4	5	28	—	—	—
Jazyk německý *)	4	4	4	4	3	3	3	3	28	4	4	3
Jazyk francouzský	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Dějepis	3	4	3	4	3	4	3	3	27	—	2	2
Zeměpis	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Mathematika	3	3	3	3	4	3	3	2	24	3	3	3
Přírodopis	2	2	2	—	2	2	—	—	10	2	2	—
Chemie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fyzika	—	—	2 I. sem.	3	—	—	3	3	9 (11)	—	—	2
Filosof. proped.	—	—	—	—	—	—	2	2	4	—	—	—
Kultur. dějiny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Deskriptiva	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kreslení a krasopis	—	—	—	—	—	—	—	—	3 1	3	2	—
Tělocvik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Součet . .	25	26	28	29	28	28	28	28	221	29	30	31

*) V gymnasiu pouze relativně povinný.

dívčích gymnasií.

A gymnasium					Typ Drina—Wagner—Bezdrček Dívčí reálné gymnasium									
IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.		VIII.	
											kl.	mod.	kl.	mod.
2	2	2	2	2	16	2	2	2	2	2	2	2	2	16
3	3	3	3	3	26	6	3	3	3	3	3	3	3	27
6	6	5	5	5	45	—	7	6	6	6	6	6	3	12 37
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	3	3	3	3	26	5	4	3	3	3	3	3	3	27
4	4	3	3	3	21	—	—	5	3	3	3	3	3	20
2	3	3	3	3	18	—	2	2	2	3	3	3	4	19
2	1	1	1	—	11	3	2	2	2	1	1	—	—	11
3	3	3	3	2	23	3	3	3	3	3	3	3	2	23
—	2	2	2	2	12	3	2	—	—	3	3	—	—	11 15
—	—	2	2	—	4	—	—	—	2	3	2	—	—	7 8
3	—	—	3	4	12	—	—	2	2	—	—	4	4	12
—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	2	3	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4
—	2	2	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	—	—	—	10 1	4	3	2	2	—	—	—	—	11 1
2	2	2	2	2	16	2	2	2	2	2	2	2	2	16
32	31	31	32	32	248	30	30	32	32	32	31	33	33	252

Tabulka učitelských sil na dív. školách středních.

Školní rok 1916/17		Počet ženských sil se zkouškou pro gymnasia		Počet ženských sil se zkouškou pro lycea		Interní síly mužské		Externí síly		Assist. žen.
		skuteč.	supl.	skuteč.	supl.	skuteč.	supl.	muž.	žen.	
Dívčí gymnasia	Minerva, městské reálné gymnasium dívčí v Praze	5	14	—	—	—	6	7	5	3
	Soukromé české dívčí gymnasium na Král. Vinohrad.	—	2	—	—	—	9 + (5)	3	—	—
	Dívčí reálné gymnasium v Pardubicích	—	6	—	—	—	1 + (3)	3	—	—
	Dívčí reálné gymnasium v Brně	1	4	—	—	—	2	—	—	—
	Dívčí reálné gymnasium ve Valašském Meziříčí	1	—	—	—	(1)	2 + (3)	5	—	—
Dívčí lycea	České dívčí lyceum v Čes. Budějovicích	1	1	2	3	1	1	—	—	—
	Městské dívčí lyc.* v Hradci Králové	(1)	—	1	7	3 + (1)	—	—	—	—
	Městské dívčí lyc. v Chrudimi	1	1	—	4	1 + (1)	—	5	1	—
	Dívčí lyceum* v Jicině	—	—	1 kres.	4	(2)	3	—	—	—
	Dívčí lyceum* na Král. Vinohradech	2	3	1 + 1 kres.	9	1	2 + (2)	3	—	—
	Měst. dívčí lyc.* v Plzni	—	1	1	2	4	2	—	—	—
	Dívčí lyceum v Holešov.-Bubnech	3	1	—	7	—	2	—	—	1
	Městské dívčí lyc.* na Smíchovské	1	3	1	7	3	2	—	—	1
	Dívčí lyceum Vesny v Brně	2	—	4 + 1 kres.	3	1	1	1	—	—
	Dívčí lyceum v Polské Ostravě	—	—	—	3	—	(1)	1	—	—
Celkem		17 + (1)	36	10 + 8 kres.	49	14 + (5)	33 + (14)	28	6	5

Čísla v závorkách značí počet učitelů na dovolené nebo ve vojén. službě. Při ústavech označených hvězdičkou jest zřít. ref. reál. gymn. Všechna data jsou vybrána ze stavu osob prof. čes. r. 1916/17.

Zrušení celibátu učitelek.

Zákonem ze dne 24. července 1919, zrušuje se celibát literních a ind. učitelek na školách obecných, měšťanských v republice Československé. (Sbírky zákonů a nařízení č. 455.)

V dnešním čísle pro nedostatek místa otiskujeme pouze text zákona, ponechávající si na příště k věci se vrátiti.

Zákon zní:

§ 1. Učitelky veřejných škol obecných a občanských mohou po skončené počáteční službě vstoupiti do stavu manželského a nepozbývají práva setrvaí ve službě školní.

§ 2. Učitelkám, které ještě nemají počáteční službu za sebou, je třeba povolení okresní školní rady, aby se mohly provdati.

§ 3. Vzdá-li se při tom učitelka dobrovolně místa, budiž jí vyměřeno odbytné podle služebních let a posledního platu, a to: do 5 let od zkoušky učitelské způsobilosti poloviční, od 5—10 let celoroční, od 10—15 let jeden a půlroční a od 15 let dvouroční plat vpočítatelný do výslužného.

Zemské školní rady se zmocňují, aby učitelkám, které před vydáním tohoto zákona vzdaly se učitelké služby, chtějící se provdati a neobdržely výslužného ani odbytného, vyměřily v případech hodných pozor, odbytné podle předchozího odstavce t. z.

§ 4. Vráti-li se učitelka zase do činné služby, budou jí započtena léta, před provdáním se ve službě školní ztrávená, s podmínkou, že zaplatí za tato léta znovu příspěvky do pensijního fondu, zákonem předepsané.

§ 5. V případě mateřství budiž učitelce poskytnuta placená dovolená, jejíž doba bude upravena ministerským nařízením.

§ 6. Sirotci po zemřelých učitelkách mají stejný nárok na zaopatřovací požitky jako za týchž podmínek sirotci po učitelích.

Nemá-li otec nároků na výslužné, přísluší dětem po matce osiřelým pense konkretální (t. j. pense úplných sirotek).

Sirotci po učitelkách ručních prací a vedlejších učitelkách z povolání, které byly ustanoveny za odměnu a neměly nároky na výslužné, obdrží zaopatřovací podpory podle norem, které ministerským nařízením budou stanoveny.

§ 7. Veškerá ustanovení posavadních zákonů zemských, zákonu tomuto odporující, se zrušují.

§ 8. Ustanovení tohoto zákona nesmějí býti na újmu práv učitelek, kterých nabyly ustanoveními zákonů zemských dosud platných.

§ 9. Zákon tento nabude účinnosti dnem vyhlášení a má zpětnou platnost od 1. listopadu 1918 s výhradou případů v § 3. výtčených.

§ 10. Provedením tohoto zákona pověřuje se ministr školství a národní osvěty za dohody se účastněnými ministry.

T. G. Masaryk v. r.

Tusar v. r.

Habrman v. r.

5.

Obecná škola (1890 – 1915)

Jméno učitelky	Služební hodnost	Doba působení	Dosažená hodnost a působišť v roce 1915
Žofie Procházková	učitelka ručních prací	od 16. 9. 1891 do 30. 6. 1908	provdaná Tomešová v Litovli
Karla Strossová	podučitelka	od 1. 3. 1895	odborná učitelka dívčí měšť. školy
Anna Strossová	výpomocná učitelka	od 1. 3. 1895 do 1. 7. 1895	provdaná Cablíková v Kunovicích
Karla Havlíčková	podučitelka	od 15. 9. 1902 do 1. 12. 1902	provdaná Neumannová v Brně
Antonie Boudová	podučitelka	od 1. 12. 1902 do 31. 8. 1908	odb. uč. dívčí šk. měšť. ve Veselí nad Moravou
Františka Hanačíková	podučitelka	od 15. 9. 1904	učitelka obecné dívčí školy v Uherském Hradišti
Marie Dvořáková	podučitelka	od 1. 10. 1905 do 1. 9. 1906	učitelka v Bzenci
Marie Lhotská	podučitelka	od 1. 10. 1905 do 1. 9. 1906	učitelka v Hodoníně
Marie Hrozková	podučitelka	od 1. 1. 1907 do 30. 10. 1911	30. 10. 1911 pensionována, 16. 9. 1914 reaktivována
Štěpánka Procházková	výpomocná učitelka ručních prací	od 1. 1. 1907	zatímní učitelka ručních prací v Uherském Hradišti
Aloisie Suchá	výpomocná učitelka	od 9. 12. 1907	definitivní učitelka ručních

	ručních prací		prací v Uherském Hradišti
Magdalena Jarošová	zatímní učitelka	od 15. 9. 1908 do 28. 2. 1915	učitelka měšťanské školy ve Frenštátě
Marie Pídová	zatímní učitelka	od 20. 9. 1908	učitelka obecné školy v Uherském Hradišti
Filomena Ošťádalová	výpomocná učitelka	od 22. 2. 1910	učitelka obecné školy v Uherském Hradišti
Anděla Hüblerová	výpomocná učitelka	od 1. 1. 1913	učitelka obecné školy v Uherském Hradišti

Dívčí škola měšťanská (1896 – 1915)

Jméno učitelky	Služební hodnost	Doba působení	Dosažená hodnost a působiště v roce 1915
Božena Frencllová	odborná učitelka	od 20. 10. 1896 do 5. 12. 1898	provdaná Trojanová v Brně
Žofie Procházková	učitelka ručních prací	od 16. 9. 1896 do 1. 8. 1908	provdaná Tomešová v Litvli
Anna Frýbortová	učitelka francouzského jazyka	od 16. 9. 1896 do 20. 7. 1900	provdaná Půdová v Uherském Hradišti
Anna Lelíková	odborná učitelka	od 17. 2. 1899 do 1. 12. 1902	Pensionována
Berta Zapletalová	odborná učitelka	od 1. 3. 1902	
Jaromíra Pouchlá	učitelka francouzského jazyka	od 16. 12. 1913	

6.

Zasedání Národního shromáždění československého r. 1919.

Tisk 1439.

Zpráva

kulturního výboru

o návrhu členů N. S. Aloise Konečného, Fr. Housera, Josefa Smrtky, Fr. Zeminové a společníků (tisk č. 828),

aby zrušen byl celibát učitelek.

Celibát učitelek byl v jednotlivých zemích R. Č. S. - vyjma Slovensko - zaveden zákonem, v zemských. Tak v **Čechách** § 51. z. z. ze dne 27. ledna 1903 stanoví, že provdání se učitelky má býti pokládáno za dobrovolné vzdání se služby.

Na Moravě zaveden celibát učitelek § 14. z. z. ze dne 26. prosince 1904, v němž se praví, že prozatímne a definitivně ustanovené učitelky a definitivní učitelky ručních prací vystoupí provdáním se z úřadu učitelského, při čemž mají dostati odbytné nepřesahující posledního ročního služného.

Ve Slezsku konečně stanoven celibát učitelek § 21. z. z. ze dne 6. listopadu 1901, který se však nevztahuje na učitelky ručních prací. **Na Slovensku** celibátu učitelek není.

Říšský zákon školní nemá po této stránce žádného ustanovení, tak že při zrušení celibátu jde o změnu zákonů zemských.

Pro zrušení celibátu učitelek mluví mnoho důvodů: Celibátem bere se učitelkám možnost plného rozvíjení jejich ženské individuality; ony nemohou plnit základní životní poslání ženy: založiti vlastní rodinu a vychovávat vlastní děti.

A poněvadž nikdo nemá práva, aby omezoval **přirozená práva člověka**, jest celibát přežití a ve svobodné, demokratické republice nemožné zařízení.

Pak-li jsou učitelky nuceny, aby se po sňatku vzdávaly svého povolání, ztrácí tím stát řadu zkoušených a kvalifikovaných sil a zároveň i značná část kapitálu, investovaného v odborné vzdělání těchto žen, přichází tak na zmar.

Zůstávají-li učitelky ve svém povolání a zřikají se manželství, ztrácí národ řady inteligentních matek a řady dobře vychovaných a zdatných dětí.

Celibát způsobuje, že úřad učitelský u těch matek, jež se provdati chtějí, stává se pouze povoláním přechodným, k němuž se ony ani nesnaží přilnouti celou duší, jak, by to zájem a prospěch žáků vyžadoval: stává se tedy povoláním méněcenným, což škole a výchově nemůže býti na prospěch.

Osamělý život učitelčin - zvláště na venkově - poskytuje jí málo opory v těžkém a vysilujícím povolání, a je-li učitelka svědomitá, pilná, není-li její práce ve škole jen řemeslnou, nýbrž tvůrčí, a nenachází-li ona za to ve vlastním domově a vlastním rodinném kruhu vzpruhu a osvěžení, jsou její síly předčasně vyčerpány.

Statistika ukazuje, že učitelky odcházejí průměrně mnohem dříve a častěji do pense a vystupují z příčin zdravotních z povolání v mnohem větším počtu než-li učitelé. V posledních desíti letech před válkou odcházelo do pense průměrně ročně 2.38% učitelek oproti 1.25% učitelů, a z příčin zdravotních vystupovalo z učitelského povolání 2.38% učitelek ale jen 0.27% učitelů. Učitelé slouží průměrně 36.3 roků, učitelky však pouze 18.3 roků. Příčina toho tkví z velké části v **celibátu**, jehož zrušením se jednak předejde zatěžování pensijního fondu

předčasným odcházením učitelek do pense, jednak bude kapitál, vložený do vzdělání učitelek, náležitě využitkován.

Rodinný život bude pak učitelce zároveň zdrojem spokojené a veselé mysli, jež podněcuje k horlivější a radostnější práci a vytvoří nový, lepší, vřelejší a přátelštější poměr mezi školou a rodinou vůbec.

Dnes můžeme tvrdit, že zákaz sňatku učitelek školství poškodil, poněvadž zdatné, svěží síly z úřadu učitelského vyháněl a poškodil i zemské finance jednotlivých zemí, poněvadž tyto byly nuceny vypláceti mladým a zdravým učitelkám pense; celkem pak vážnosti stavu učitelského neposloužil.

Námitka, že by provdaná učitelka měla dvojí zaopatření, nemůže býti vážným důvodem proti zrušení celibátu učitelek. Dnes téměř všichni učitelé mají své vedlejší zaměstnání, poněvadž svým platem nemohou uhájit života svých rodin a nikdo se nad jejich "dvojím zaopatřením" nepozastavuje. Konečně moderní žena nemá vůbec ve sňatku hledati a viděti své zaopatření, nýbrž úkol a smysl svého života.

Jinou pak námitku, že povinnosti ve škole a domácnosti nelze spojit v jedné rukách, vyvracejí analogické případy provdaných obchodnic, živnostnic, rolnic a dělnic.

Inteligentní žena dovede si domácí hospodářství zařídit tak, aby jí její povolání ani rodina netrpěly.

Dovede práce v domácnosti zjednodušiti upotřebením moderních technických vymožeností. Mnohé učitelky ostatně vedou i tak svou domácnost, anebo musí vésti domácnost svých sourozenců, nebo starých svých rodičů, aniž to má na vykonávání povinností v jejich učitelském povolání nepříznivý vliv. A jest jisto, že velká část provdávajících se učitelek, snad většina jich, nezůstane v povolání. Dobře vychovaná a vzdělaná žena bude si vždy vědoma svých sil a nebude na se bráti povinnosti, na něž nestačí. Při učitelství zůstanou jen ženy tělesně i duševně silné, jimž povolání učitelské přirostlo k duši a stalo se smyslem jejich života - a těmto ženám silným, schopným a pro své povolání nadšeným nesmí býti bráněno, aby v něm - i provdají-li se - setrvaly.

Význam práce učitelky mezi lidem stoupne, bude-li míti možnost provdati se. Zvláště na venkově má učitelka i mimo školu příležitost působiti na zvýšení inteligence žen. Dnes jest neobyčejně důležité, aby nejširší vrstvy žen poučovány a uvědomovány byly o výchově dětí v rodině, ošetřování kojencův. o ochraně matek, hygieně bytové, o moderním a úsporném hospodaření v domácnosti. Návody a poučování učitelek svobodných - třeba sebe více theoreticky vzdělaných - přijímají ženy s nedůvěrou. Důvěřují však plně učitelce provdané, která sama má rodinu a domácnost a dobrým praktickým příkladem v uvedených směrech **předchází**.

O celibátu učitelek se během války náhledy velmi **změnily**. Zejména **školské** úřady přišli k názoru, že neprovdané učitelky velmi často nesprávně pohlízejí na různé otázky životní, tak jako staří mládenci, kteří nemajíce a neznajíce vlastního rodinného života, měří vše z úzkého, velmi často sobeckého svého hlediska.

Zemský správní výbor v Praze projevil v zásadě souhlas, aby provdání se učitelek škol národních nebylo považováno za dobrovolné zřeknutí se služby.

Zemská školní rada v Praze vyslovila úplný souhlas se zrušením celibátu učitelek.

Moravský zemský výbor zdůrazňuje, že zrušením celibátu přestalo by předčasné odcházení učitelek do výslužby a mimořádné zatěžování fondu pensijního.

Moravská zemská školní rada vyžádala si od okresních školních rad zprávy o zkušenostech s celibátem učitelek za léta 1916-18. Pro zachování celibátu vyslovily se 23 okresní školní rady (11 českých a 12 německých), pro jeho zrušení 37 okres. školních rad (24 české a 13 německých). **Český odbor zemské školní**

radý prohlašuje pak zrušení celibátu za požadavek oprávněný nejen se stanoviska čistě lidského, nýbrž i na základě zkušeností, získaných se vdanými učitelkami. Také **německý odbor zemské školní rady na Moravě** vyslovil se jednomyslně pro zrušení celibátu učitelek. Na zdůvodnění uvádí, že válka způsobila v obyvatelstvu tak velké mezery, že má každé rozmnožení dorostu, zvláště v kruzích inteligentních, býti podporováno.

Slezská zemská školní rada prohlásila se rovněž pro zrušení celibátu učitelek.

Za zrušení celibátu učitelek byly N. S. a ministerstvu školství a národní osvěty podány četné petice; tak zejména podaly petice:

1. Všeženská schůze konaná v Praze dne 1. listopadu 1918;
2. pražské učitelky 8. února 1919;
3. Zemská ústřední jednota učitelek v Čechách a Jednota učitelek moravských v únoru 1919;
4. německé učitelky ve Slezsku v dubnu 1919;
5. učitelky A. Sychravová, R. Švastalová a 140 soudružek;
6. Volné sdružení učitelek v Praze.

Petice tyto dovozují, že ve svobodné republice není možno, aby učitelce - svobodné občance upíráno bylo právo lidské. Vytýkají moment svobody, ohražují se proti zkracování občanských práv učitelek a zdůrazňují, že zájem školy samé vyžaduje zrušení celibátu.

Snahy pro zrušení celibátu jsou tak staré jako zákon sám, jímž celibát byl zaveden. Již v r. 1903 posl. Jindř. Hora zasazoval se ve školské komisi českého sněmu o zrušení celibátu učitelek. Na mor. sněmu byly v r. 1913 v tom směru podány návrhy posl. drem. Budínským a soudruhy a K. Sonntágem a soudruhy.

V Terstu zrušen byl celibát r. 1915, **ve Štýrsku** koncem ledna t. r. Také **Videň** zrušila celibát učitelek.

V Haliči, Bukovině a Istrii platí touto dobou táž zákonitá ustanovení, jaká platila do r. 1905 na Moravě, t. j. učitelky mohly se vdávati se svolením okresní školní rady.

Na státních ústavech učitelky celibát vůbec neváže. Na obecných a měšťanských školách při ústavech učitelkách u nás učily a učí učitelky i po provdání se. Rovněž poštovní a železniční úřednice zbaveny jsou celibátu.

Pedagogové nejosvícenějších národů nejen že neschvalují celibát učitelek, ale jej přímo zavrhnou. V nejpokročilejších státech je dovoleno provdaným učitelkám vyučovati, jako v Anglii, Švýcarech, Švédsku, Francii, Belgii i v Bulharsku a Rusku.

Žena jest dnes v Československé republice postavena muži na roveň občansky, politicky i právně a již z tohoto hlediska jakož i z hlediska lidskosti, sociální rovnosti i z ohledů výchovatelských, zdravotních a mravních jest zrušení nuceného celibátu učitelek požadavkem odůvodněným a spravedlivým.

Se zrušením celibátu jsou v úzké souvislosti některé jiné otázky. Tak zejména: 1. Jak hraditi **substituci** v době mateřství?

Na státních ústavech dostávají učitelky v případech mateřství dovolenou jako v nemoci na průkaz lékařského vysvědčení, aniž substituci za sebe platí.

Ve Vídni platí se učitelkám substituce z peněz obecních. (Vydání to činilo v roce 1911 K 6000.-).

Nesdílím názor a nesouhlasím s návrhy, aby si učitelky substituci v době své dovolené za příčinou mateřství (tři měsíce před porodem a tři měsíce po něm) hraditi měly samy, poněvadž by tím za své právo na mateřství jaksi byly zdaněny. Spíše by těmto učitelkám měly být uděleny zdravotní dovolené jako jiným onemocnělým učitelkám a potřebné výpomocné síly by měly být renumerovány jako při každé dovolené z veřejných prostředků.

Dnes, kdy se jedná o mateřské pojištění, kdy ochrana matek má se státi důležitou složkou československé státní péče sociální a kdy doba vyvolává požadavek, aby matce rodiny vyměřen byl státem zvláštní plat na výživu a výchovu dětí, bylo by krajní nespravedlností, aby právě učitelky měly být v době jejich dovolené, t. j. v době těhotenství, porodu a kojení - tedy v době vyžadující zvýšeného vydání - zkracovány na svých příjmech tím, že by si zastupování ve škole samy měly hraditi.

2. Druhou otázkou jest: Jak upravit **pensijní požitky** pozůstalým po provdaných učitelkách?

Poněvadž matka-učitelka platila příspěvky do pensijního fondu jako učitel, bude spravedливо, když její děti po její smrti budou pobírat příspěvky jako po otci, i když otec žije. V případě úmrtí obou rodičů měly by děti dostati příspěvky obojí, poněvadž na tyto příspěvky oba rodiče za svého života pracovali a platili. Také manželé přísluší nárok na pensi po ženě učitelce, neboť zemře-li mu žena-učitelka, jest nucen platiti si výpomocnou sílu za vedení domácnosti a jest proto oprávněn činiti nárok na pensi po své ženě, která pro společnost pracovala a do pensijního fondu přispívala, a to zvláště je-li práce neschopen.

Kdyby manželé nárok na pensi přiznán nebyl, musely by děti po matce osiřelé obdržeti pensi **konkretální**, t. j. jako úplní sirotci.

3. Konečně jest třeba řešiti otázku vlivu zrušení celibátu na ony učitelky, jež pro provdání se byly nuceny opustiti službu školní a za tím účelem buď žádaly a dostaly odbytné, nebo se svými nároky přímo byly odmítnuty.

Tu bude třeba, by ustanovení o zrušení celibátu měla platnost zpětnou, t. j. aby vztahovala se i na ty učitelky, jež uzavřely sňatek před platností zákona o zrušení celibátu, tedy snad po 1. lednu 1914, event. po 28. říjnu 1918.

Zrušením z počátku citovaných §§ zemských zákonů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, kterými celibát učitelek u nás zaveden byl, bude odstraněna křivda, jež na svobodě a sebeurčení těchto vychovatelských a kulturních činitelek v našem národě po řadu let byla páchána.

Lze řešiti otázku celibátu učitelek zákonem **říšským**?

Protože nyní jedině činným legislativním sborem v území Československé republiky je **Národní shromáždění**, lze vydati říšský zákon, jímž by byla zrušena všechna ustanovení zákonodárství zemského, jež nejsou s ním v souladu. -

Kulturní výbor po vyslechnutí referátu o návrhu na zrušení celibátu učitelek uznal jeho důvody správnými a prohlásil se v zásadě **jednomyslně** pro zrušení celibátu. Zároveň zvolil ku podrobnému vypracování osnovy příslušného zákona užší výbor ze členů kult. výboru, do něhož vyslání: Aust, dr. Budínský, Ecksteinová, Kadlčák, Konečný, dr. Metelka a Smrtka.

Užší výbor vypracoval osnovu zákona, již kulturní výbor s malými změnami ve své dne 15. července 1919 konané poradě schválil.

K § 5. připojené osnovy kulturní výbor doporučuje, aby provdaným učitelkám dostalo se v mateřství tak dlouhé dovolené, jak toho lékař za potřebné uzná.

Nebylo však docíleno jednomyslného názoru o tom, má-li se substitute v době mateřství hraditi z prostředků veřejných, či má-li si ji platiti dotyčná provdaná učitelka sama.

Rozřešení této otázky ponecháno ministerstvu školství a národní osvěty. Kulturní výbor prohlašuje však, že jest v jeho intencích, aby provdaným učitelkám dostalo se v mateřství **nejméně** šestinedělní placené dovolené. -

Předkládaje tuto zprávu, navrhuje **kulturní výbor**:

Slavné Národní shromáždění račiž připojenou **osnovu zákona schváliti**.

V Praze 15. července 1919.

Předseda:	Zpravodaj:
Dr. O. Srdínko v. r.	Al. Konečný v. r.

Zákon

ze dne 1919,

kterým se zrušuje celibát literních a industriálních učitelek na školách obecných a občanských (měšťanských) v republice československé.

§ 1. Učitelky veřejných škol obecných a občanských mohou po skončené počáteční službě vstoupiti do stavu manželského a nepozbývají práva setrvati ve službě školní.

§ 2. Učitelkám, které ještě nemají počáteční službu za sebou, je třeba povolení okr. školní rady, aby se mohly provdati.

§ 3. Vzdá-li se při tom učitelka dobrovolně místa, budiž jí vyměřeno odbytné podle služebních let a posledního platu a to: do 5 let od zkoušky učitelské způsobilosti poloviční, od 5 - 10 let celoroční, od 10 - 15 let jeden a půlroční a od 15 let dvouroční plat vpočitatelný do výslužného.

Zemské školní rady se zmocňují, aby učitelkám, které před vydáním tohoto zákona vzdaly se učitelské služby, chtějíce se provdati a neobdržely výslužného ani odbytného, vyměřily odbytné podle předchozího odstavce t. z., když za. to požádají.

§ 4. Vráti-li se učitelka zase do činné služby, budou jí započtena léta před provdáním se ve službě školní ztrávená s podmínkou, že zaplatí za tato léta znovu příspěvky do pensijního fondu, zákonem předepsané.

§ 5. V případě mateřství budiž učitelce poskytnuta placená dovolená, jejíž doba bude upravena ministerským nařízením.

§ 6. Sirotci po zemřelých učitelkách mají stejný nárok na zaopatřovací požitky jako za týchž podmínek sirotci po učitelích.

Nemá-li otec nároku na výslužné, přísluší dětem po matce osiřelým pense konkrétní (t. j. pense úplných sirotků).

Sirotci po učitelkách ručních prací a vedlejších učitelkách z povolání, které byly ustanoveny za odměnu a neměly nároky na výslužné, obdrží zaopatřovací podpory podle norem, které ministerským nařízením budou stanoveny.

§ 7. Veškerá ustanovení posavadních zákonů zemských, zákonu tomuto odporující, se zrušují.

§ 8. Ustanovení tohoto zákona nesmí býti na újmu práv učitelek, kterých nabyly ustanoveními zákonů zemských dosud platných.

§ 9. Zákon tento nabude účinnosti dnem vyhlášení a má zpětnou platnost od 1. listopadu 1918 s výhradou případů v § 3. vytčených.

§ 10. Provedením tohoto zákona pověřuje se ministr školství a národní osvěty za dohody se zúčastněnými ministry.

Slavná c. k. okresní školní rado!

K vyřvání ze dne 8. července 1901. čís. 104. o. š. u.
dovoluje si podepsané ředitelství sdělit, že
žáčky, které odbyly pátý školní rok školy obecní
s prospěchem nedostatečným, dosud se přijeli
do školy měšťanské nedamáhaly.

Žáčky, které si v pátého šk. roku odnesly
s náboženství, počtu neb jazyka vyněovací
přímku, sotrva dostatečnou, byly odevze-
ny učitelskému sboru k posouzení, zda-
 jsou k postupu do měšťanské školy
způsobilé či ne.

ŘEDITELSTVÍ ČESKÉ ŠKOLY OBECNÉ A
DĚTÍ MĚŠTANSKÉ V UH. HRADIŠTI dne 1. září 1901.

R. Husáříz
ředitel

137.

P. P. Levim občan
 rady školní k hláskování
 per rollam dodává se
 sávek p. inspektora Bantcho
 ke zřeteli vna listi učitelům
 provedení zrušeného, avšak
 na obřadním radám školním vy-
 hrazeno býtiaby in concreto učitelka
 se prováděti vyřadí mohly k
 rozpisu na shledn učitelům.

Ann Janner Kl. Lyubov
 des K. K. Bezirksschulrath
 zur Lappst. Pflichten, vor,
 zmlagen.

K. K. BEZIRKSSCHULRATH
 FÜR DIE KGL. STADT UNG. BRADISCH

[Handwritten signature]

V Uh. Bradvě, dne 10. 5. 84

Předseda

[Handwritten signature]

P. P. P. Vodička Vojtěch	nesouhlasím, v obřadním	1
insp. Zehradník Josef	souhlasím	2
" " Kubík Karel	nesouhlasím	2
" " Hrnčíř František	nesouhlasím	3
" " Štítr Václav	souhlasím	3
" " Štítr František	nesouhlasím	4
" " Flejšár Karel	nesouhlasím	4
" " Wagner Rudolf	nesouhlasím	4
" " Braun Josef	souhlasím	4
" " Kuffánek Jách. J.	nesouhlasím	5

Pro zřeteli p. inspektora
 zrušeného, avšak
 na obřadním radám školním vy-
 hrazeno býtiaby in concreto učitelka
 se prováděti vyřadí mohly k
 rozpisu na shledn učitelům.

Je zájmem absolutním ne-
 souhlasím - ab o káždém
 pro vstupu, mluví se se p.
 pro dání, když nastane pro
 technické, nel. jine obřadní
 p. na vstupu, mluví se se p.

1877 or.

L. Zenski' pada školni
v Jmli'

L. obrasni' pada školni
v Ma. Kladci. podavni
k casu 6582

K vyznamu se dne 25. 8. 1877
vpravu, ze v poslednich
10 letech v oboru
jejim vedeni ucitelu
literarni ani rezig-
novale na sluzbu, ani
nalezla persnamovani
ani nepresla do jinich
obrasu skolnich.

Te' daly jindaky' tolky
na druzi nemocke' škole
druhi' definitivni' ucitelu
Augusta Dochalova, jeh
ucitelu na teze škole pise
binu Josefa Dochala
je provedena. Navzdur tomu
je bezdetne.

Podpisanu' obrasni' pada
školni' vylozila vztahem
stom hlasu nizar, ze
vstavenim' p. 30) Bala. ze
dne 17. 1899 / 37. 5. 1899
poimniti se malo v uplynulym
Bakar manzelski' pro nicelky
literarni.

1877-1899

1878 or.

Jelikož i po proceduram
drak hlasovanu' o navorhu
p. nisp. Bauscheho proti
H hlasim pro jeho prijati,
neprihlasi-li se k tomu sepsanym,
jest s hlasim proti, tak
toz hlas p. Da. Vyslouzila
nepouklasi' spravkomu
p. nisp. Bauscheho k tomto
poslednejim hlasim, ži-
stava pomeru hlasu taborky
jak volbu je ve vpravu
ze dne 14. 5. 1878.

Je zava' se ted, ži
teto vpravu' bestoto odglane'
je nahoru. 20. 8. 1878
Hugo Stubicki

9.

10.

ABITURIENTI STÁTNÍHO REÁLNÉHO GYMNASIA V UH. HRADIŠTI 1930

PIŠŤKOVÁ ANNA

MAŘÁSKOVÁ JAR.

DOSTALOVÁ M.

BAJEROVÁ JAR.

STAROBUCHOVÁ

STANĚK JAR.

STANĚK EDUARD

ANIČKA JAR.

NOVOTNÝ FRANT.

ŠKVAŘIL JAR.

KONEČNÝ LAD.

ŠTORKAL RUZ.

HOLKOVĚŘIMSKÝ

KOLÁŘ JAR.

ŠKVAŘIL JAR.

PIŠTKAL LAD.

ANIČKA JAR.

NOVOTNÝ FRANT.

PROŠTEPÁN

JURNÍČEK ANT.

V. J. BĚLÁK

V. J. BĚLÁK

V. J. BĚLÁK

V. J. BĚLÁK

V. J. BĚLÁK

V. J. BĚLÁK

TIPOGRAFIE V. BAKIJA V UH. HRADIŠTI

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Anna Vlčková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora, Ph. D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Počátky feminizace školství v Uherském Hradišti
Název v angličtině:	Beginning of the Feminization of Education in Uherské Hradiště.
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na vývoj vzdělanosti žen obecně dále rozvíjí téma fungování prvních dívčích škol na území Uherského Hradiště, počtů žákyň, organizace těchto ústavů, vyučovaným předmětům, apod. Zabývá se i změnou v chápání profese ženy učitelky, dokumentuje jejich narůstající počty na místních školách.
Klíčová slova:	Historie, ženy, školství, Uherské Hradiště, škola
Anotace v angličtině:	This diploma thesis is focused on the evolution of the feminization of education in general. The main part, however, concentrates on the process of the feminization of education in Uherske Hradiste from its beginnings to the end of the 1920s. The topics of first schools for women, first women – teachers or their celibacy are also concerned.
Klíčová slova v angličtině:	History, women, education, Uherske Hradiste, school
Přílohy vázané v práci:	17 stran
Rozsah práce:	87 stran
Jazyk práce:	český jazyk